

Pučke manifestacije u Istri

Ušić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:614411>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurje Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma dr. „Mijo Mirković“
Interdisciplinarni studij Kulture i turizma

MARTINA UŠIĆ

PUČKE MANIFESTACIJE U ISTRI

Diplomski rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurje Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma dr. „Mijo Mirković“
Interdisciplinarni studij Kulture i turizma

MARTINA UŠIĆ

PUČKE MANIFESTACIJE U ISTRI

Diplomski rad

Matični broj: 0303047343

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Martina Ušić, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 24. rujna 2021.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Martina Ušić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Pučke manifestacije u Istri“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 24. rujna 2021.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. KULTURNA BAŠTINA	3
1.1. Nematerijalna kulturna baština	4
1.2. Sastavnice nematerijalne kulturne baštine	6
1.3. Nematerijalna kulturna baština u Istri	6
2. NARODNI OBIČAJI U ISTRI	9
2.1. Blagdanski običaji i svetkovine	9
2.2. Životni običaji	13
2.3. Pokladni običaji i vjerovanja	16
3. PUČKE MANIFESTACIJE U ISTRI	20
3.1. Sajmovi	21
3.1.1. <i>Žminjski saman</i>	23
3.1.2. <i>Vodnjanski saman</i>	23
3.1.3. <i>Pazinski saman</i>	24
3.2. Pokladne proslave i pučke igre	25
3.2.1. <i>Maškare u Cerovlju</i>	25
3.2.2. <i>Buzetske maškare</i>	26
3.2.3. <i>Igra na 'ruh' rog</i>	27
3.2.4. <i>Trka na prstenac</i>	28
3.2.5. <i>Pljočkanje</i>	31
3.3. Tradicijske pučke proslave	32
3.3.1. <i>Subotina</i>	33
3.3.2. <i>Bartulja</i>	35
3.3.3. <i>Fešta sv. Roka</i>	36
3.3.4. <i>Bumbarska fešta</i>	36
3.3.5. <i>Jakovlja</i>	37

4. OČUVANJE PUČKIH MANIFESTACIJA TIJEKOM EPIDEMIOLOŠKIH MJERA	38
.....	
4.1. Provedba sigurnosnih mjera.....	39
4.2. Prijetnja i prilike	40
4.3. Intervju s TZ Marčana.....	42
5. ZAKLJUČAK.....	45
LITERATURA	46
POPIS SLIKA.....	50
SAŽETAK.....	51

1. UVOD

Istra kao najzapadnija hrvatska županija obogaćena je raznim povijesnim razdobljima i kulturnim nasljeđem. Utjecaji raznih naroda i kultura tijekom povijesnih razdoblja oblikovali su specifične običaje i jedinstvenu kulturnu baštinu, s podjednako osebujnom materijalnom i nematerijalnom baštinom. Kako bi se bogata kulturna baština, posebice nematerijalna, očuvala, fokus se postavlja na zajednicu i ljude koji su bitan faktor. To je zapravo sociološko - antropološki pristup jer bogatstvo i identitet naroda čine upravo ljudi i njihovi očuvani običaji.

Dakle, uz očuvane običaje najčešće su se vezivale manifestacije, pučke proslave i igre, što jednim djelom čini Istru punom raznolikih aktivnosti. S jedne strane putem manifestacija i običaja, povijest i njezina obilježja se predočuju generacijama u cilju očuvanja. Pritom s druge strane obilježja mogu imati atraktivnu društvenu interakciju.

Ovaj diplomski rad bavi se prvotno pojmom kulturne baštine te pučkim običajima i manifestacijama. Rad stoga obuhvaća neke od najpoznatijih običaja i manifestacija koje su se nekad održavale, uz one koje se i još danas održavaju u Istri. Međutim, rad se bavi i izazovima s kojima su se aktivnosti manifestacija i očuvanja običaja susrele prilikom globalne zdravstvene krize.

Svrha rada je, osim istražiti nematerijalnu baštinu, pučke običaje i manifestacije, osvijestiti sam pojam kulturne baštine i nasljeđa, te ukazati na njezino djelovanje koje katkad može biti vrlo umanjeno spletom raznih okolnosti. Takve okolnosti koje mogu učiniti 'štetu' baštini, mogu biti izazvane, primjerice, ratovima, iseljavanjima, načinom života i bolestima. Uslijed globalne zdravstvene krize, s epidemijom koja je zahvatila i preobratala načine življenja i poslovanja, kultura se posebice našla 'udaru'.

Osim uvoda i zaključka, rad je podijeljen u četiri poglavlja s nekoliko sadržajnih povezanih potpoglavlja. U prvom poglavlju objašnjava se pojam kulture i baštine uz sastavnice te pojmovno određenje općenitog pojma nematerijalne baštine. Uz pojmovno određenje navedena je nematerijalna kulturna baština Istre. U drugom poglavlju navedeni su pučki običaji koji su podijeljeni na kategorije njihove aktivnosti. Primjerice, blagdanski običaji uz svetkovine, životni običaji uz koje se vežu bitni događaji poput rođenja i svadbe, te pokladni običaji i vjerovanja u kojima su navedena specifična obilježja.

Nadovezujući se na drugo poglavlje, treće glavno poglavlje podijeljeno je u više potpoglavlja u kojima su navedene neke od najpoznatijih pučkih manifestacija. U poglavljima općenito je opisan način održavanja manifestacija i njihovo značenje, dok su u potpoglavljima navedene i opisane manifestacije sa svim svojim popratnim aktivnostima i obilježjima.

Zadnje poglavlje, četvrto, bavi se očuvanjem manifestacija tijekom mjera uslijed epidemiološke situacije prouzročene COVID-19, koja je uvelike utjecala na razvoj i održavanje manifestacija. Također utjecala je i u većoj mjeri na kulturnu baštinu. Stoga mnogi su bili suočeni s izazovima i 'novo normalnom' situacijom. Kako bi se očuvala kulturna baština i tradicija potrebne su bile razne prilike, inovacije i mjere koje su pridonijele očuvanju i njihovom održavanju. U četvrtom poglavlju nalazi se intervju koji je odrađen s Turističkom zajednicom Marčana, u kojem je vidljivo s kojim izazovima su se susreli te na koji inovativan način su uspjeli održati pojedine manifestacije.

Kroz izradu rada koristile su se najčešće primijenjene znanstvene metode poput induktivne i deduktivne metode, metoda komparacije i generalizacije.

1. KULTURNA BAŠTINA

Pojmovna definicija kulturne baštine i njezino poblize određenje vrlo je opsežno i njenom problematikom su se bavili mnogi istraživači. Sami rastavljeni pojmovi 'kultura' i 'baština', od kojih je prvotna definicija sastavljena, vrlo su široki i sveobuhvatni. Mnogi teoretičari pojam kulture smatraju izuzetno važnim u svim segmentima gdje ona djeluje. Od njezine interaktivne oblasti, duhovne vrijednosti do nastalog ljudskog ponašanja i djelovanja. Primjerice, G. Richards kulturu definira kao kompleksnu cjelinu koja se temelji na organizacijskom konceptu širokog spektra 'načina života'.¹

Richards je kulturu kao pojam prikazao kao kompleksnu cjelinu i organizacijski koncept. Stoga, kako bi se kulturu kao pojam opširnije prikazalo i njezino shvaćanje unutar života zajednice, kulturu definiramo kao: 'skup vrijednosti, vjerovanja, ponašanja, simbola (npr. tradicija, običaja, odijevanja i umjetnosti) i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Ona pokriva mnogo aspekata života zajednice, kako prošlih tako i sadašnjih. Kada govorimo o prošlosti, ona se odnosi na pitanje baštine, a taj pojam uključuje prenošenje s prošlih na sadašnje generacije.² Dakle kultura je skup vrijednosti koja uključuje društvenu aktivnost kroz svakodnevne običaje i umjetnost, što sve skupa dovodi do tradicije.

Uz određenje pojma baštine, poznata je izreka *Baština počinje kada kultura prestaje*³, no potrebno ju je uzeti s mjerom opreza. Baština kao pojam je među antropolozima konotacija koja se povezuje s pojmom starog, fiksnog i nepromijenjenog, međutim, ona je način novog kulturnog stvaralaštva. Način u kojem baština u sadašnjosti djeluje jednim dijelom ima svoje korijene u prošlosti. Dakle, pojam baštine može se promatrati prema definiciji: 'baština se stvara, oblikujući tako i svojevrsan simbolički kapital. Tako kulturno nasljeđe postaje vrijednost koja se odnosi kako na prošlost, tako i na budućnost.⁴ Dakle pojmovi kultura i baština u svojoj opširnoj sveobuhvatnosti pridonose neodređenosti koncepta kulturne baštine. U svojoj neodređenosti bitan je naglasak na činjenicu da se kulturnu baštinu promatra kao važan element identiteta širih i užih ljudskih zajednica.

¹ Jelinčić, D. A. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, str. 27.-28.

² Ibid., str. 26.

³ Nikočević, L., Gavrilović Lj., i dr.,(2012.): „Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti“, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol. 42, No. 35, str. 7.

⁴ Ibid., str. 16.

Tijekom održavanja konferencije za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, pojam kulturne baštine je definiran kao: 'Kulturna baština odnosi se na spomenike, skupine građevina i lokaliteta koji imaju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku vrijednost.'⁵

Stoga kulturna baština svakog naroda je heterogena, upravo zbog svih različitosti faktora koji se čine, poput povijesnih, ekonomskih i društvenih. Razni utjecaji, domaći i strani, utjecali su na razvoj kulturne baštine svakog područja i povijesnih elemenata.⁶ Kulturna baština obuhvaća dva elementa od kojih je sastavljena, materijalnu komponentu koja je opipljiva i vidljiva, i duhovnu nematerijalnu komponentu koja je sastavljena od mnogo običaja, vjerovanja i ostalih širokopojmovnih segmenata. Međutim, svoju pojmovnu opširnost duguje upravo podjeli koja odvaja kulturnu baštinu na nepokretna i pokretna kulturna dobra. U pokretna kulturna dobra, prema Šošiću, spadaju: 'gotovo svi predmeti koji imaju kakvu poveznicu s ljudskom kulturom, a svakako treba ubrojiti umjetnine, poput slika i kipova, ali također i predmete primijenjene umjetnosti i obrta, poput nakita, posuđa i liturgijskih predmeta, zatim stari novac, stare knjige i tome slično.'⁷

Pod nepokretna kulturna dobra također spadaju predmeti, tj. izrada na kojoj je ljudska kultura i djelovanje ostavilo svoj trag. Primjerice, to mogu biti arheološka nalazišta, koja najčešće obuhvaćaju cjelovite graditeljske cjeline. Osim opipljivog kulturnog dobra i baštine, kulturnu baštinu dijelimo i na nematerijalnu kulturnu baštinu. Ova druga polovica kulturne baštine je vrlo bitna jer održava identitet kulture, koja u današnjim vremenima polako nestaje ako nema pravilnog održivog kulturnog nasljeđa koje se prenosi na generacije.

1.1. Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština je stoga najčešće definirana etnografskim pristupom, pristupom koji je sastavljen od tradicije i identiteta kultura. Stoga ona proizlazi iz intervencije i djelovanja zajednice, što je u jednom smislu štiti od zaborava u suvremenom svijetu.

⁵ Jelinčić, A. D. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, str. 31.-33.

⁶ Ivančan, I. (1963.): *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, str. 1.

⁷ Šošić. M., T. (2014.): „Pojam kulturne baštine – međunarodni pogled“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 51, No. 4, str. 842.

Budući da je zajednica temeljni segment poimanja nematerijalne baštine, UNESCO je odredio pravila njezine zaštite. U Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine UNESCO 2003., nematerijalna baštine je definirana: „Nematerijalna kulturna baština znači prakse, reprezentacije, izričaje, znanja, vještine koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine“.

Sve većom zaštitom i“ intervencijama“ za mjerama zaštite i sve većeg poimanja pojma živuće baštine, UNESCO je 1950. u Japanu pridonio proširenju definicije. U skladu s proširenjem definicije nematerijalnu kulturnu baštinu čine: 'svi oblici tradicijske i popularne ili pučke kulture, tj. kolektivni radovi koji su nastali u nekoj zajednici i temelje se na tradiciji. Ove se tvorevine prenose usmeno ili pokretom, a s vremenom se mijenjaju procesom ponovnog kolektivnog stvaranja. One uključuju usmene tradicije, običaje, jezike, glazbu, ples, obrede svetkovine, tradicijsku medicinu i farmakopeju, kulinarske vještine i sve vrste posebnih vještina vezanih uz materijalne aspekte kulture poput alata i staništa'.⁸

Kako bi se pravilno očuvala nematerijalna kulturna baština, provode se mjere pod nadzorom UNESCO-a i drugih svjetskih organizacija. Primjerice, Ministarstvo kulture definiralo je sustav mjera zaštite poput:

- poticanja, prenošenja i njegovanja kulturnog dobra u izvornim i drugim sredinama
- podupiranja i sudjelovanja zajednica i grupa baštine kroz identificiranje, definiranje, izvođenje i prenošenje dobara
- popularizacije i promocije kulturnog dobra putem održavanja raznih skupova, izložaba, zajedničkih smotri folkloru, također održavanjem festivala, koncerata te korištenjem elektroničkih medija, audio i video zapisa i na drugi način
- educiranja stručnog kadra za prenošenje znanja i vještina putem seminara, radionica te osigurati održivost dobara kroz razne edukacije, dokumentiranje uz pomno identificiranje, kroz znanstveno istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje i povećanje vrijednosti te kroz revitalizaciju napuštenih segmenata dobra.⁹

⁸ Hameršak, M. I dr. (2013.): *Proizvodnja baštine: Kritičke studije o nematerijalnoj baštini*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, str. 13.-17.

⁹ Ministarstvo kulture, <https://min-kulture.gov.hr/sustav-mjera-zastite-nematerijalnih-kulturnih-dobara-upisanih-u-registar-kulturnih-dobara-republike-hrvatske/>, (21. kolovoza 2021.)

1.2. Sastavnice nematerijalne kulturne baštine

Sveobuhvatni pojam nematerijalne kulturne baštine, može se podijeliti u pet područja u kojima se manifestira:

1. Usmena predaja i izričaji (jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine)
2. Izvedbene umjetnosti
3. Običaji, svečanosti i obredi
4. Znanja i vještine vezane uz prirodu i svemir
5. Tradicijski obrti.¹⁰

1.3. Nematerijalna kulturna baština u Istri

Istra je vjekovima predstavljala mjesto na kojem su se kroz povijest „sudarale“ razne kulture. Takav razvoj pridonosio je stvaranju identiteta naroda i njihovih običaja. Istra obiluje bogatstvom u kontekstu materijalne, ali i nematerijalne baštine. Od samog početka nastajanja naroda, u Istri su razne etničke skupine ostavile svoj trag, primjerice:

'Ne može se osporiti da su Istru gradili i osmišljavali Histri, Liburni, Kelti, Rimljani, Goti, Bizantinci, Hrvati, Slovenci, Langobardi, Franci, Mlečani, Nijemci, Francuzi, Talijani i svi oni koji su prolazili Istrom i ostajali upijati mirise i snagu prohujalih stoljeća 'terre incognite'...'!¹¹

Iako se danas nematerijalna baština promatra u suvremenijem, modernijem kontekstu, kulturno nasljeđe koje su ostavljale generacije ima veliku duhovnu vrijednost.

¹⁰ Šošić, M., T. (2014.): „Pojam kulturne baštine – međunarodni pogled“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 51, No. 4, str. 842.

¹¹ Dukovski, D. (2004.): *Istra: kratka povijest dugog trajanja, od prvih naseobina do danas*, Istarski ogranak društva hrvatskih književnika, Pula, str. 230.

Kako bi se pravilno argumentirala, istražila i predstavila nematerijalna kulturna baština Istre, godine 2011., u Pićnu je osnovan Centar za nematerijalnu kulturu Istre. Etnografski muzej Istre predstavio je spektar djelovanja Centra. Centar za nematerijalnu kulturu Istre fokus je postavio i pretendirao prema zaštiti još nedovoljno poznate nematerijalne baštine, koja se „krije“ u svim dijelovima Istre.

Shodno tome Centar je definirao svoje djelovanje izjavom: 'jednako nam je stoga važno pažnju usmjeriti na kanat na tanko i debelo, kao i na vlaški i žejanski jezik, Uljanikovce, igru šćinki, vodnjanske basse, gunjce, stanovnike pulskog Rojca, brojalice, bestemie, tradiciju filma Arene, skokove u more, berbu maslina, trganje grožđa, pripremu supe, soljenje srdela, izradu kažuna...

Prizvati sjećanje na utrke s karićem, potražiti ga kod današnjih skejtera, krenuti u potragu za pričama i legendama, kao i za tartufarima i šparugarima... Prizvati štrige iz sjećanja i vjerovanja, upoznati bolje manjinske entitete i pozornije čuti njihove živote..¹²

Primjerice na popisu, Liste nematerijalnih dobara pod nematerijalna zaštićena dobra spadaju:

- Glazbena praksa violine i bajsa u Istri
- Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice
- Tradicijske ribolovne vještine
- Labinska skupina govora
- Zlatna formula hrvatskog jezika ča- kaj-što.¹³

Osim Liste nematerijalnih dobara koju predvodi Ministarstvo kulture, nematerijalna kulturna baština Istre upisana je i na UNESCO-v popis. Zaštićeno pravilima UNESCO-a je Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja.¹⁴

¹² Etnografski muzej Istre, <https://www.emi.hr/index.php?grupa=1&stranica=27&jezik=hr> (22. kolovoza 2021.)

¹³ Registar kulturna dobra, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/> (22. kolovoza 2021.)

¹⁴ Ministarstvo kulture, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337> (22. kolovoza 2021.)

Osim službenih zaštićenih nematerijalnih dobara, nematerijalna kulturna baština u Istri također obuhvaća:

- Govor u Istri (žminjski, istrorumunjski, istriotski, labinski)
- Hrana i piće u Istri
- Tradicijski stari zanati (gradnja kažuna, ribarstvo...) i tradicijsko odijevanje (istarska nošnja)
- Pučka vjerovanja i legende
- Ples, sviranje i pjesme u Istri.

Društveni odnosi su u velikoj mjeri utjecali na razvoj nematerijalne baštine. Ti društveni odnosi ostavili su svoj trag i na plesnu umjetnost u Istri. Od starih seoskih i poseljačkih plesova do današnjih modernih, vjerovanje je bio bitan segment. Ljudi su tada tumačili kako plesom, igrom i sviranjem mogu pozitivno utjecati na plodnost, dobar lov ili zaštitu od zlih namjera. Najrazvijeniji i najpoznatiji oblik plesanja jednolično raspoređenih po kružnici je balon. Balon je, dakle, najrašireniji istarski ples, ne izvodi se isto u raznim krajevima u Istri.

Slika 1. Tradicionalni istarski ples - balun

Izvor: <https://bastina.hr/>, (22. kolovoza 2021).

Međutim, svugdje postoje dvije karakteristike, prva je da se parovi kreću u krugu u smjeru koji je obratan od hoda kazaljke na satu, dok je druga karakteristika ta da je plesač uvijek bliži središtu kola, a plesačica je dalje od njega.¹⁵

¹⁵ Ivančan, I. (1963.): *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, str. 93.-95.

2. NARODNI OBIČAJI U ISTRI

Raznovrsni utjecaji i geografska pozicija Istarskog poluotoka uvjetovani su „cirkulacijom“ različitih kultura. Takvom cirkulacijom i raznim običajima tijekom godišnjih ciklusa, običaji se mogu podijeliti u više 'kategorija':

- Blagdanski običaji i životni običaji
- Pokladni običaji i vjerovanja.

2.1. Blagdanski običaji

Blagdani su oduvijek bili vrijeme duhovne povezanosti zajednice, pritom misleći na obilježavanje svetkovine. Istarski se običaji razlikuju od mjesta do mjesta, no glavna karakteristika i fokus je na povezivanju zajednice kroz razne aktivnosti. Može se reći kako su to bile *vele fešte* u kojima su sve generacije sudjelovale. Odrasli su se voljeli prisjećati 'velih fešta', *Ti se sigurno domišliš starih užanci za vele fešte, za Vazan, Božić, Tilovo, pa i Novo lito. –Kako ne, pojmo po vasi.*¹⁶

Osim starijih, mlađe generacije, ponajprije mala djeca, voljela su biti kraj svoje obitelji, zajednice i osjećati se aktivno sudjelujući u aktivnostima. U spomen sjećanjima Mate Balota je 1933. napisao pjesmu Božićna noć, u kojoj je ukratko opisao na koji način ju je on doživio:

O draga mati, nikad mi nismo bili bogati,

no na viliju božju imali smo svega:

slanca, bakalaja i ribe,

čistu robu za večer i druge potrebe,

i znali da ni zlega, kad svi skupa jimo

*i na ognjištu svi skupa sidimo.*¹⁷

¹⁶ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, str. 117.

¹⁷ Balota, M. (1991.): „Božićna noć“, *Jurina i Franina*: časopis za istarsko domaćinstvo, svezak 49., Libar od grozda, Pula, str. 43.

Božićni običaji djeluju usko povezani s novogodišnjim aktivnostima. Svečani božićni ugođaj i aktivnosti traju do Nove godine te do blagdana Sveta tri kralja. Na Badnji dan, *Viliju božju*, 'seljaci' najčešće poste, ili vrlo malo jedu, jer se najčešće priređuje obilna večera koja se sastoji od posnih jela. Na stolu se uvijek nalazio 'Cok' ili zvan 'Did', običan panj koji bi gorio cijelu noć. Najčešće bi ljudi sjedili okolo njega i pili iz „bukalet“ domaću istarsku supu.

Na Badnji dan se ljudi nisu okupljali i gostili, on je bio familijarni blagdan. Nakon obilne večere zapucalo se iz puške, jedan „tir“ s prozora ili u dvorištu. Poslije večere i drugih aktivnosti ljudi bi se uputili u najbližu crkvu na ponoćku.¹⁸

Svako mjesto u Istri bi obilježavalo Badnji dan i Božić na isti način, no s manjim izmjenama. Primjerice, na području Poreštine na Badnji dan obitelj obuče nedjeljna odijela, dok domaćin izađe pred kuću i pukne iz puške, što je označavalo početak večere. Domaćica bi nakon toga tamjanom 'okadila' kuću, ukućane i stoku, za zaštitu od zlih duhova te radi blagostanja. Nadalje, na Badnjak bi domaćin dobro nahranio stoku sijenom, zatvorio štalu te nakon večere dolazio s komadom sačuvanog kruha koji bi dao oboljelim životinjama kao lijek.

Nakon Badnje večeri, na Božićno jutro slijedilo bi okupljanje ukućana oko stola (badnjaka) i pogledalo bi se koliko je ostalo jela i vinove loze, po čemu bi se zaključilo kakva će biti ljetina, tj. idući mjeseci u godini.¹⁹

Na području Buzeštine i Kastva, na Badnji dan također se ne rade teški poslovi, već muškarci pripremaju drva za ogrjev, dok domaćice pripremaju obilnu večeru. Ukućani bi na isti način odjenuli nedjeljna odijela te domaćin zapucao iz puške. No pod stol za kojim se večera postavlja se sijeno i slama svezana u male svežnjiće. Takve svežnjiće se kasnije stavlja u jaslice, tako da svaka životinja dobije po jedan snopić. Nakon večere, ukućani sjede oko ognjišta ili idu na ponoćku. Prije polaska na ponoćku domaćica na sve prozore postavi upaljene 'lumine', dušice, koje upaljene u čaši vode s vodom i uljem čuvaju kuću i prizivaju blagostanje. Na Božić se nastoji sačuvati i jedan komad badnjaka koji nije izgorio, koji bi domaćin spremio i na proljeće oštrio s njim kolce za vinograd, da time očuva plodove od zla vremena i tuče.²⁰

¹⁸ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, str. 117.

¹⁹ Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 209.-211.

²⁰ Ibid., str 214.- 215.

Na području Pazinštine na Badnji dan okupili bi se ukućani i od jutra spremali ognjište i večeru. Nakon dnevnih aktivnosti i prije zalaska sunca stol bi se pokrio s '*rakničem*', tkanim stolnjakom. Jedino se na badnjak stoka hrani u pola noći, a ako se poslije ponoćke vrate kući i muškarci pojedu nešto prije žena, vjeruje se da će se tijekom godine roditi muško dijete, dok suprotno upućuje na žensko dijete. Nakon obilnog doručka na Božićno jutro, domaćica skupi pepeo badnjaka i pohrani u neku zdjelu, koju zatim čuva kao sredstvo i lijek protiv zlih vremena koja se mogu pojaviti tijekom godine. Primjerice, pepelom su se posipale rane te gnojila mjesta sadnje.²¹

Nakon Božićnog ugođaja i običaja, Staru se godinu u Istri ispraćalo s pjevanjem i plesom, s nadom i vjerovanjem da će sljedeća godina biti bolja od prethodne. Ako se Stara godina ispraćivala iz gostionica, mještani bi svi zajedno pjevali, dok bi mladi najčešće plesali po starinski, većinom tada valcer, polku ili najpoznatiji balun.²² Tijekom proslave Stare i na dan Nove godine mlađe generacije bi se uputile u '*kolejane*'. Kada se čulo da se kolejani približavaju, gospodar i gospodarica kuće pripremili bi im dar, te bi zatim s njima ako bi imali instrumente i zasvirali. Domaćice bi ih ponudile najčešće vinom ili rakijom, dali koju kobasicu, komad pršuta ili jaje, što bi naravno još bilo popraćeno raznim slatkim slasticama.

Slika 2. Kaldirski kolejani

Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/kaldirski-kolejani-obilazili-614278>, (22. kolovoza 2021.)

U nekim mjestima u Istri i danas se obilježava tradicijsko koledavanje, koji u modernim vremenima obilaze svoje mještane i održavaju svoje nasljeđe.

²¹ Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 218.-221.

²² Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, str. 119.-121.

Kada bi službeno započela Nova godina u ponoć, mještani bi si međusobno čestitali 'Srićno Novo lito', te bi se ujutro častili rakijom i mlađe darivali lješnjacima, jabukama ili orasima, što se nazivalo 'dobrom rukom'.

Osim božićnog ugođaja i običaja dijelom Istre, Uličnica, Ulika ili Cvjetna nedjelja predstavljala je drugi veliki blagdan, 'Vazan' – Uskrs. Naziv ulika označava, dakle, maslinu koja ima duhovni smisao u kršćanstvu. Blagoslovljenje Ulike predstavljalo je sreću i bogat urod tijekom cijele godine. Primjerice, u južnoj bi se Istri dan prije Uličnice izradio mac, naramak koji bi pri dnu bio vezan s 'fjokom' (mašnom). Međutim, gdje nije bilo maslina, u sjevernoj Istri, ljudi su nastojali nabaviti nekoliko listova masline i prije jela pojesti za sreću.²³ Ukrsu, Vazanu, najviše su se veselila djeca, očekujući igru s jajima, miris i okus pince, te bi katkad imali sreće i zaraditi si pokoji sitni novac. Iako bi mlađe generacije pomagale u domaćinstvu, domaćica bi imala najviše posla u pripremi. Poglavitito je bilo važno izraditi dobar kolač, napraviti bijelo brašno od pšenice koja se čuvala te bojati jaja na tradicionalan način. Iako kazivači običaja često iznose svoje sjećanje, poput toga da kada su kokoši snijele jaja na dan Sv. Josipa i Sv. Benedikta, domaćice s njima nisu mogle raspolagati, bojati, već su se jaja označavala vodoravnim ili okomitim crtama.²⁴

Uskrs je povezivao zajednicu na način zajedničkih igara i obilježavanja svetkovine. Primjerice, najpoznatija je igra 'Hitat u jaje', koju bi najčešće igrali djeca i mladi nakon mise. Igra bi se igrala na način da 'dijete stavi svoje jaje u kut, na određenu udaljenost, te se odredi s kojim novčićem bi se gađalo. Cilj je pogoditi jaje tako da se novčić zabije, ako je cilj izvršen uzima se jaje i novčić, no ako se jaje promaši novac ide vlasniku. Kakva bi to bila igra, kazivačica iz Kala opisala je svoje sjećanje na Uskršnju igru.:

Za Vazan šćukalo jaje, si je ki zaradi koju kunu,

ki ga je prvi put pogodi je njegov oni dinar, monida lira.

*Da, to nam je bila zabava za Vazan.*²⁵

Vjerovalo se da tko ima više jaja koja su se više kuhala da će biti 'trža' (tvrđa) i da se na njega neće moći udarcem lire razbiti.

²³ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula, str. 122.

²⁴ Margetić, M. (2007.): „Uskršnji običaji u Istri“, *Franina i Jurina*, Izdavačko poduzeće Reprezent d. o. o., Račice, str.146.

²⁵ Ibid., str. 148.

Prolazne bi uskršnje aktivnosti završile kada bi se ponovno okupljala obitelj na Mali Vazan, gdje bi jeli blagoslovljenu hranu koja je ostavljena još od Uskrsa.²⁶

2.2. Životni običaji

Običaji u zajednicama obilježavaju se tijekom cijele godine i svih godišnjih doba kroz razne dobne i spolne generacije. Od početka života ljude prate razni običaji, kako noseću ženu, tako kasnije i dijete. Dok je još žena noseća savjetuje se da ne izlazi iz kuće kada padne sumrak i da najviše izbjegava između 23 i 24 sata prelaziti preko križanja na putevima. Savjeti s kojima se „suočavala“ trudnica proizlazili su najčešće iz mjera opreza i zaštite protiv 'štriga' (vještica) koje su imale „moći“ naškoditi trudnici.

Nakon priprema i savjeta tijekom trudnoće, roditeljica bi katkad imala težak porod. Tada bi se pozvalo nekog starijeg neženju da pomogne, ispalivši iz puške 'hice' preko roditeljice, kako bi tada porod 'tekao' mirnijim tijekom.²⁷ Roditeljicu se, dakle, nastojalo što više paziti, te se savjetovalo da ode u crkvu jer će nakon blagoslova biti zaštićena. Nadalje, kako bi se i dijete moglo zaštititi, nastojalo se da ga se što prije krsti kako bi bilo blagoslovljen, uz svojega 'botra', 'šantula' (kum/a). Nakon krštenja slavio bi se pir ili 'botrinje' u kojem bi bili pozvani kuma s mužem i kum s ženom te bliža rodbina. Tada se pripremala bogata 'trpeza', sviralo se i slavilo u znak novorođenčeta.²⁸

Nakon rođenja i krštenja djeteta, tijekom života mještana svadba je označavala veliku proslavu. Njima bi se pridodavala velika pažnja jer bi označavala, osobito s mladenkine strane, ulazak u novo domaćinstvo. Običajem se smatralo da kada bi žena došla kod mladoženje, a da nije zabilježeno da je zadržala prezime, prozvana bi bila po imenom mjesta iz kojeg je dolazila, primjerice: Sutivanka (Sutivanac), Barbanka (Barban) i ostalim nazivima.²⁹ Svadbene proslave i obredi su se najčešće održavali subotom, iako se u davnijim vremenima utorak smatrao sretnim danom.

²⁶ Margetić, M. (2007.): „Uskršnji običaji u Istri“, *Franina i Jurina*, Izdavačko poduzeće Reprezent.d.o.o., Račice, str. 147.

²⁷ Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 200.- 202.

²⁸ Ibid., str. 201.

²⁹ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H Histria Croatica, Pula, str. 170.

Svadbenu povorku i proslavu u prošlosti je činilo samo osam osoba, mladenci, dva kuma, dvije 'botre' i dva člana svatovske pratnje. Nekada su mladoženje dolazili sa svatovskom družinom pješice i udaljenih sela u rodnu kuću mladenke. Domaćini su ih tada skromno počastili te zatim s njima otišli u crkvu. Nakon slavlja i plesa u mladenkinoj kući, što bi trajalo do ranih večernjih sati, mladenci bi pješice krenuli u udaljeno mladoženjino mjesto.³⁰

Kumom bi se najčešće birao onaj koji je bio duhovit, dobro plesao ili pjevao, kako bi znao zabavljati svatove. Najčešće bi se ujutro uz odlazak mladenaca popio šampanjac uz pratnju sviranja i pjevanja, svečanost bi se održala do jutra, uz šale, dobri ples, sve do odlaska svatovskih uzvanika.³¹

Međutim, u svakom mjestu su se kroz generacije izmjenjivali svadbeni običaji, primjerice, u Kastvu i na Čićariji svatovi bi se skupili u kućama mladenaca. Na čelu povorke glavni bi bio svirač 'miha', koji bi se sviranjem uputili u mladenkinu kuću, no tamo bi svi njezini svatovi sjedili ispred kuće bez mladenki. Tada bi mladoženja zatražio da mu dopuste da vidi svoju mladu 'golubicu', koja im je unutra pobjegla.

Zapucalo bi se iz puške s lažnim mecima da se ukućani prestraše i daju svoju mladu, no otac mladenke bi najčešće prerušio stariju ženu i pokrio je velom da je mladoženja teže prepozna. Nakon nekoliko pokušaja, mladenka bi se pojavila i proslava se mogla nastaviti. Nakon obreda u crkvi, svadbena bi povorka počela sa slavljem i plesom, na način, onim redom kako je tko došao u crkvu.³²

Na području Bužeštine najčešće bi se mladenci upoznavali na sajmovima koji bi se održavali diljem Istre, svadbena povorka i običaji tada su uključivali skoro cijelu zajednicu. Štoviše i nakon prosidbe, koji dan prije vjenčanja, kada bi se '*banjka*', škrinja, trebala prevesti seoski bi se mladići okupili i pregradili put trnjem i kamenjem. Premda ako bi mladoženja uspio prevladati prepreku, zaobilazeći je 'tajnim' putem, u selu bi se reklo: *Novico je pametan čovjek, kada je mladiće prevario*. Naime, poslije slavlja i odlaska svatova mladenci bi prije spavanja dobro pretražili krevet jer bi im mještani i uzvanici stavljali kamenje, pijesak i ostale pošalice.³³

³⁰ Miličević, J. (1990.): „Svadbena darivanja“, Franina i Jurina, Istarska književna kolonija „Grozđ“ Čakavski sabor, Pula, str. 136.

³¹ Ibid., str. 137.

³² Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 149.-152.

³³ Ibid., str. 155.-158.

Svadbene običaje Žminjštine također bi obilježavale pošalice i uključenje zajednice u aktivnosti prije i tijekom svadbe. Posebice bi u pripremi hrane cijelo selo pomagalo tjedan dana prije. Mladoženja bi u svojem mjestu najčešće rođaka odabrao za 'starog svata' koji bi uveseljavao svatove, uza zbijanje pošalica. Njegova uloga bi također uključivala da je vođa svadbene povorke, no njegova uloga nije bila na početku povorke uz mladence već na kraju povorke. Ako cijela zajednica u selu nije bila na proslavi, kao promatrači bi zaustavljali povorku i tražili najčešće '*bukaletu*' (istarki vrč) vina, za sreću mladenaca.³⁴ Neki običaji i tradicije su ostali, no novo vrijeme, suvremeno, donosi neke izmjene. Kako bi se nadalje poštivala tradicija, sama ceremonija vjenčanja uključuje tradicijske običaje poput pratnji do oltara, aktivnosti kuma i kume, kufete te ponekad bacanje '*kulača*' (kolača). Neki od elemenata koji više nisu prisutni u predsvadbenim danima, svadbenom obredu, i nakon ženidbe su:

- uloga '*ogleda*', jer u današnjici mladi vrlo rijetko ostaju nakon vjenčanja živjeti u kući s roditeljima.

- lik '*starušinke*', najstarija žena koja bi zadnja u povorci nosila kofete i kolače.

- prestanak običaja s '*kulenčićem*', simbolom plodnosti, običaj se radio kada bi mladenci prvi put došli u kuću, tada bi svekrva posjela nevjestu na stolicu koja bi se nalazila u središtu glavne prostorije. Tada bi joj stavili na koljena bijeli ručnik, a na njega najmlađeg člana obitelji, takozvanog '*kulenčića*'.³⁵

Tradicija i svadbeni običaji koji su ostali do danas, ili su nestali kroz generacije, nisu se u većoj mjeri razlikovali od sela do sela. Međutim, neki običaji su specifični samo za neki pojedini kraj. Vodnjanski '*pir*' sinonim je za ovo područje Istre, a označavao je nešto velebno, uz ples i slavlje uključivao je mnoštvo uzvanika i trajao bi više dana. Obred prikupljanja svadbene povorke bio je upečatljiv jer bi '*kumpani*' (kumovi) odlazili po mladoženju i mladenku, a usput bi prikupljali i ostale uzvanike. Specifično je da majka mlade ne bi nazočila obredu, već bi čekala mladence na kućnom pragu. Prije svadbenog ručka bio je obavezan obilazak Vodnjana, sa zaustavljanjem na trgu, uz proslavu i svirku.³⁶

³⁴ Polonijo, I. (2008.): „Svadbeni običaji Žminjštine“, *Libri Žminjski* - Libar drugi, Katedra Čakavskog Sabora Žminj, Žminj, str. 168.- 172.

³⁵ Pavletić, M. (2013.): „Svadbeni običaji u sjevernoj Istri“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Repräsent d.o.o., Račice, str. 76.-79.

³⁶ Forlani, A. (1992.): „Vodnjanski pir“, *Jurina i Franina*, svezak 51., Libar od grozda, Pula, str. 34.-37.

2.3. Pokladni običaji i vjerovanja

Osim svadbenih običaja i dana u kojima je više slavila zajednica, tu je i karneval sa svojim običajima. Takvi pokladni običaji prisutni su skoro u svim društvenim sredinama i spadaju u najstarije sadržaje tradicijskih proslava u kojima sudjeluje zajednica. Naime, karnevalske svečanosti imaju svoju simboliku. Obilježavaju se na prijelazu iz zime u proljeće, simbolično označavajući razdoblje prije početka korizme i početak novog životnog ciklusa u prirodi. Najčešće započinju nakon blagdana Sveta tri kralja, a završavaju na Čistu srijedu ili 'Pepelnicu'.³⁷

U izradi kostima sudjeluju svi mještani, također najčešće domaćice spremaju slastice, dok muškarci pripremaju vino i ostala pića, djeci i mlađim generacijama to je bilo zanimljivo promatrati jer su sve dobne skupine činile aktivnosti. Generacijama se prepričavalo koja je godina bila maštovitija i kako se veselilo, M. Bijažić u svojoj knjizi zapisao je viđenje veselja mještana:

Pusne nedilje bijahu najluđi, najbedastiji i najzabavniji dani?!,

Kako ne. U te tri nedilje prija pusta ljudi su se urtali ka skupina će biti bolje umaškarana eli ukrabuljana.

Se svirilo, lipo kantalo i plesalo. Ča vina se je popilo! Slanine na ražnju ni falilo, a z jaji je darivala svaka kuća.

Na kraju pust. Zadnji dan maškar i pusta na sud.

*Niki je mora platiti za ono ča se je poždrlo kroz zimu.*³⁸

Svako mjesto u Istri je obilježavalo karneval na svoj način, no pokladni običaji su većinom bili slični. Bitno je bilo dobro se zabaviti i pritom nadati se kako će godina biti bolja od one prethodne. Primjerice, na području Pazinštine seoski bi se mladići i djevojke sastali i dogovorili se tko će imati koju dužnost i kako će tko biti odjeven. Najčešće bi šest od deset mladića odjenulo ženske haljine ili narodnu nošnju, dok bi djevojke obukle nešto svečanija muška odijela.

³⁷ Pavletić, M. (2010.): „Karnevalski običaji sjeverne Istre“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o., Račice, str. 162.-163.

³⁸ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H Histria Croatica, Pula, str. 127.

Najglavniji lik u 'maškarama' bio bi 'Pust', odabrao bi se jedan mladić i odjenuo u staro poderano odijelo i glavu bi se umotalo u ovčje runo. Na leđa bi se metnulo 'gobu' (grbu), a oko pojasa nekoliko zvona, katkad bi se na glavi pričvrstio velik volovski rog. Uz Pusta, kostimiran bi bio mladić u 'Korizmu' ili 'Pustica', obučen najčešće u bijelu haljinu, a od krpa bi se načinile grudi. Pustica bi u naručju nosila i malo dijete ili lutku načinjenu od slame.³⁹

Tako maskirani mještani obilazili bi sela na pokladnu nedjelju, ponedjeljak i utorak. Najprije bi obilazili susjedna sela, dok bi za kraj obišli svoje mjesto stanovanja. Pred svakom kućom bi maškare zastale, svirači zasvirali i uz ples se zaplesalo, dok bi domaćini pripremili darove. Pustica je imala ulogu krađe, što bi zatim odnijela pobiraču, no on bi odmah vratio 'ukradeno' domaćici i ispričao se. Cijeli dijalog i radnja bi bili popraćeni šalama i smijehom.

Dakle, glavnu ulogu pobirača darova i vođu maškara imao bi ozbiljniji čovjek, najčešće srednje dobi, koji bi usput rješavao slučajne sporove tijekom povorke. Vraćajući se u selo, na putu bi se katkad susreli s maškarama iz drugih sela, tada bi se međusobno rukovali, nazdravljali i zaplesali. Nakon veselja odlazilo bi se u gostionicu jer bi djevojke priredile zajedničku večeru od darova koje bi primili od domaćina. Na dan Pepelnice, ujutro bi se mladići i djevojke ponovno okupili i izvan sela zakopali ili spaljivali Pusta načinjenog od slame.⁴⁰

Na području Poreštine također bi se skupina od desetak mladića obukla u ženske narodne nošnje. Preko glave bi se prekrili gustom mrežom, da ih se ne bi moglo prepoznati, zvalo bi ih se 'divojkama' (djevojkama). Uz maškarane mladiće u 'divojke' ide isti broj mladića obučenih u stara odrpana odijela, koji bi nosili ulogu 'Pusta'. Prije podne, na Pepelnicu, Pustu načinjenog od slame bi se obukle hlače i stari kaput, zatim bi na kolima bio odvezen na spaljivanje i zakapanje, što bi mještani popratili smijehom i izrugivanjem Pustu da ga je snašlo što je i tražio.

Jedino u Jurcanima, od ostalih sela u okolici Poreča, nisu pravili Pusta i nisu ga spaljivali, dok se u Novoj Vasi pust vješao pred tribunalom, koji su vodili kostimirani mještani.⁴¹

³⁹ Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 222.-224.

⁴⁰ Ibid., str. 224.

⁴¹ Ibid., str. 224.-226.

Pošalicama u izradi i spaljivanja Pusta, mještani Medulina, mjesta u okolici Pule, rado bi se veselili. Na 'pusni' utorak mladići bi se obukli na tri načina: jedni u stara poderana muška odijela, drugi u mornare, dok treći u narodne ženke haljine. Svaki naziv bi postojao, ovisno o odijevanju, mladići odjeveni u muška odijela zovu se krožati, odjeveni u mornare istim nazivom, dok bi mladiće odjevena u ženska odijela zvali modrni. Tako maškarani mladići obilazili bi selo s kolima, dok bi Pust sjedio na bačvi, odjeven u staro odijelo, a ustima je bio spojen na lijevak kroz koji bi se piće slijevalo u bačvu. Nakon povorke bi na trg spustili 'pijanog' Pusta, oko kojeg bi se mještani okupili. Pusta bi zatim osudili na smrt i spalili uz svirku, smijanje, ples, balun koji bi plesali oko njega.⁴²

Zajednice, ljudi oduvijek su bili na povezani s dobrim i lošim oblicima praznovjerja. Primjerice, lik Pusta je označavao nešto loše, što se mora staviti pod kontrolu i razbiti njegovo djelovanje, bilo spaljivanjem ili ukopavanjem. Kroz rođenje djeteta pazilo se na zle poglede i postavljala bi se zaštita, na Božić se uzimao pepeo ognja, za zaštitu od zla i bolju plodnu godinu i tako dalje. Dakle, kroz istarske životne i pokladne običaje, njihove predaje, ljudi su se susretali s dobrim i zlim 'aktivnostima', što bi bilo popraćeno raznim vjerovanjima.

Zaštitu od zla, pozitivnu pojavu i pomoć pri negativnim situacijama, označavao bi 'krsnik'. Krsnik je bila osoba koja bi se rađala u bijeloj košuljici, tj. ostatku vodenjaka, a tome simbolu ljudi bi se radovali jer su znali da u mjestu imaju krsnika koji će ih zaštititi. No kako bi imao svoje moći kroz odrastanje, bilo je bitno da se taj komad 'košuljice' ušije pod pazuh.⁴³ Krsnik u ranoj mladosti ne pokazuje nikakve znakove posjedovanja moći, tek kada napuni 7, 17 i 27 godina biva uveden u inicijacijske obrede, u pratnji starijih krsnika. On kasnije svojim djelovanjem pomaže ljudima i životinjama koje su pod zlom silom. Primjerice, bori se i pomaže protiv vještličjih uroka, kletvi i drugih čarolija, prijeloma kostiju, iščašenja. Također pomagao bi i životinjama, najčešće kravama, vraćajući mlijeko tijekom iznemoglosti i bolesti koje su se znale pojavljivati.

Između ostalog, i krsnik se znao preobratiti u životinjski oblik, svinju, mačku, vola, ali najčešće psa. Svojom pretvorbom pratio bi čovjeka noću i štitio ga od nesreća i zlih sila. Među njegove najveće neprijatelje spadaju štrige i vukodlaci, vampiri i orko, no sve dok ima posteljicu on je jači u svojim moćima.⁴⁴

⁴² Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod MH, Zagreb, str. 230.-231.

⁴³ Orlić, O. (2005.): „ Krsnik i Štrigun“: *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o, Račice, str. 128.-129.

⁴⁴ *Živa štrigarija Pohorja i Istre* (2019.), Interreg Slovenija- Hrvatska, Beletrina, Ljubljana, str. 102.-104.

Za razliku od krsnika, štrige i štriguni bi se rađali u crnom mjhuru, sa zubima ili malim repom. No kako se ne bi odmah otkrilo, babice bi nakon opipavanja zubiju objavile vijest isključivo roditeljima. Suprotno od krsnika, štrige i štriguni su osobe koje svojim djelovanjem štete pojedincu ili široj zajednici. Mjesto okupljanja štriga ponajprije su bila 'križere' (križanja), ali i planine poput Učke ili Velebita. Primjerice, kada se prelazilo preko križanja, što nije bilo poželjno, osoba bi prema savjetima starijih trebala postupiti prema opisu:

Ako moraš proći, onda se moraš dobro prekrižiti,

*i moliti Oče naš i Zdravo Marijo i onda ti štrige ne mogu naškoditi.*⁴⁵

Osim molitva, postojala su i druga, različita 'zaštitna' sredstva, poput nošenja uglavnom bršljana, blagoslovljene grančice masline, češnjaka, kao i ugljen od krijesa od dana kada bi se obilježavao Sv. Ivan. Sve navedeno ljudi bi postavili u cipelu, džep ili ušili u odjevni predmet. Crvena boja predstavljala je glavnu simboliku borbe protiv uroka, kao i odjevni predmet obučen naopačke.⁴⁶

Slika 3. Predstava borbe štrige i krsnika

Izvor: privatni album (2019.)

Ljudi bi katkad već znali za koga se priča u selu da je štriga ili štrigun, naime, tada bi mještani da bi se obranili od štriga, kada bi ugledali čovjeka ili ženu, za koje se smatralo da su štriguni, pogladili nos i pogledali u špiceve cipela.⁴⁷

⁴⁵ Orlić, O. (2005.): „Krsnik i Štrigun“: *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprerent d.o.o, Račice, str. 131.

⁴⁶ Ibid., str. 130.

⁴⁷ Klarić, I. (1987.): „Vjerovanja i praznovjerja“: *Franina i Jurina- istarski kalendar*, Istarska naklada, Pula, str. 157.

3. PUČKE MANIFESTACIJE U ISTRI

Promatrane od strane antropologa i sociologa, manifestacije i kultura smatraju se kao 'živi organizmi' koje je moguće oblikovati ovisno o situaciji. Dakle, njihova opširnost ovisi o djelovanju zajednica koje međusobno stvaraju nasljeđe. Tako obnovljeni etniciteti predstavljaju održavanje i očuvanje etničkih oblika radi identiteta, nasljeđa, zabave i običaja koji će svojim djelovanjem postati tradicionalni.⁴⁸

Primjerice, etnicitet na osnovi osjećaja društvene pripadnosti i primarne odanosti prema rodbinskoj sferi i posredstvom određenih vjerovanja stvaraju zajedničke etničke skupine, zajednice nekog područja.

Takav oblik društvenog identiteta svoju osnovu nalazi u odanosti⁴⁹, koja je ponajviše okrenuta prema prošlosti, a razlog toga su revitalizirane pučke manifestacije od kojih se neke održavaju još od davnina. Stoga pučke manifestacije se mogu podijeliti na:

- sajmove: tradicionalne pučke manifestacije koje okupljaju mnogo ljudi, razne zajednice, radi trgovanja, informiranja i zabave
- pokladne proslave i pučke igre: običaji koji su tradicijski preneseni na generacije kroz karnevalske aktivnosti diljem raznih područja. Pučke igre koje su stvorene tijekom davnih vremena, revitalizirajući ih prema suvremenijim standardima
- tradicijske pučke proslave/ fešte: održavale su se najčešće uz sajmove koji su prethodili, no svojim djelovanjem postale su zaštićene i valorizirane od strane pravnih/ vladajućih 'tijela'.

⁴⁸ Šuran, F. (2016.): *Turizam i teritorij*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, str. 28.-30.

⁴⁹ Ibid., str. 36.

3.1. Sajmovi

Tradicionalna pučka manifestacija koja je okupljala mnogo ljudi, razne zajednice, bio je *samanj*, odnosno sajam. Sajam je, dakle, bilo mjesto trgovanja, mjesto gdje su se okupljali ljudi iz okolnih područja, ali i onih širih, udaljenih.⁵⁰ Naime, sajmeni dan donosio je posebno raspoloženje, ljudi su se svečanije odjenuli iz želje da osim kupnje i prodaje budu viđeni i da vide sve i svakog. Sajam je predstavljao mjesto razgovora, susreta, izmjenjivanja iskustava, izgladivanja nesuglasica, kao i cjenkanja. Također, bila je to burza bez tablica i telefona, užurbana, bučna mjesta gdje su se stvarale cijene ovisno, kao i u današnjici, o ponudi i potražnji.⁵¹

Više je tijekom godina bilo manjih sajмова, no jedanput u godini održavao se onaj glavni ili godišnji sajam. Kako je sajam bio glavni, bio je i bogatiji, jer su najčešće uz njega bili priključeni gastro odjeli, mali luna-parkovi, streljane i ostali segmenti koji su pridonosili društvenim aktivnostima. Također sajmovi su pratili i godišnja doba, primjerice, u proljeće, nakon poslova u polju, cvjetanja i buđenja prirode, dulji dani su pogodovali održavanju sajмова. Nakon zimskih mjeseci stoke je bilo manje, što zbog kolinja i drugih pojava, trebalo je uzeti novu i pokrijepiti se s novim gospodarskim, domaćinskim proizvodima i potrepštinama. Kako su sajmovi imali ulogu mjesta razgovora, novih zbivanja i vijesti, 'znatiželjno' bi se čulo za nove informacije. Sve je, dakle, vrvjelo novim informacijama, koje se zajedno uz prodaju i kupnju moglo čuti. Međutim, oni aktivniji sajmovi bili su ljetni. Tada su se sklapali veći poslovi i kupovalo se više sijena. Prije zimskih mjeseci, jesenski sajam bio bi najprometniji i najbučniji, no s njim je ostajalo najviše otpadaka, što od lišća, što od stoke koje je tada bilo u većem broju.⁵²

Osim trgovanja, sajmovi su katkad obilježavali i godišnjice ili svečanosti nekog sveca ili gospodarske aktivnosti. Primjerice, na Humskom krasu, nedaleko od Huma, mještani su zajedničkim projektom obnovili crkvicu, a završetak radova svečano su obilježili na svojem tradicionalnom sajmu. Takvi središnji događaji u godini su se bili željno iščekivali jer bi tada svakom generacijom i daljnjim godinama očuvali tradiciju.⁵³

⁵⁰ Samanj, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/941/sajam-samanj>, (23. kolovoza 2021.)

⁵¹ Putinja, F. (2000.): „Sajam“, *Buzetski zbornik*., knjiga 26., Josip Turčunović d.o.o., Pazin, str. 335.

⁵² Ibid., str. 336.-340.

⁵³ Čalić, G. (2002.): „Tradicionalni sajam na Humskom krasu“: *Buzetski zbornik*, knjiga 28., Josip Turčunović d.o.o., Pazin, str. 175.

Sajmovi kao mjesto zbivanja i spajanja raznim zajednica tom prilikom su označavali skup, smotru mještana koji su odlazili u inozemstvo. Na primjer, u Loparu se tijekom svetkovine održavao sajam koji bi okupljao sadašnje i nekadašnje mještane te zajednice okolnih sela. Nakon velikog priljeva ljudi u inozemstvo uslijed ratova, otišla je dijelom seoska kultura. Kako bi se održali običaji tog mjesta, sumještani su organizirali svečani doček svojih nekadašnjih mještana, čime bi se oživjela cijela loparska zajednica. Zaboravili bi na stare svađe i brige te zaplesali uz svirku domaćih instrumenata.⁵⁴

Druženje uz sajam stvara najviše ugodne uspomene, ne samo kod mlađih već i odraslih. Iako nekada uz mnoštvo ljudi i različitih razmišljanja dogodi se incident, koji obilježi tadašnji trenutak. Takvim slučajem su se vodili mještani Podgaća, mjesta nedaleko od Lanišća, gdje je jedne godine naglo prekinut tradicionalni gajski samanaj zbog izbijanja incidenta. S razvojem događaja, sajam više nije bio održavan, što zbog incidentne situacije, što zbog rata koji je prethodio. Usprkos uspomeni koja je te godine obilježila sajam, nakon više od 150 godina mještani su došli na ideju da obnove svoj sajam i nastave s tradicijom održavanja. Međutim i tim pokušajem mještani su odlazili za boljim životom u razne gradove po Istri i šire. Selo je tada opet ostalo bez nekoliko generacija i zaustavljeno u svojem pokušaju nove organizacije.⁵⁵

Kako bi se sajam ipak organizirao, mladi dječaci oko 14 i 15 godina iz svojega mjesta skupili su ideje i krenuli u pothvat. Organizacijom su se sami vodili jer stariji nisu bili oduševljeni da se na takve stvari krati dan te su dječaci bili neshvaćeni u smislu ozbiljnosti zbog svojih godina. Također situacija je bila otežana jer je 'padala' u vrijeme mlaćenja žita, kada se sve ručno radilo, i zahtijevalo je veći napor. Aktivnost kojom su se dječaci bavili bila je izgradnja 'tavolca' (plesnog podija), kao i pronalaženje 'mužikanta' (svirača), za što se 'potegnulo' skroz do Slovenije biciklom.

Fešta je nakon svih priprema bila uspješna, pri kraju su se uključile i ostale generacije. Postignut je bio, dakle, kontinuitet, koji traje i danas te svojom uspješnošću kao jedna od zapaženijih fešta na Čićariji, a svoj bi dolazak planirali mještani iz cijelog svijeta.⁵⁶

Kao jedni od najzapaženijih, većih i tradicionalnih sajмова, navode se žminjski, pazinski i vodnjanski samanaj.

⁵⁴ Dobrinja, L. (1994.): "Samanj u Loparu", *Jurina i Franina*, svezak 58., Libar od Grozda, Pula, str. 66.-68.

⁵⁵ Ziraldo, Z. (2009.): „Gajski samanaj“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 277.

⁵⁶ Ibid., str. 278.-279.

3.1.1. Žminjski samanaj

Žminjski samanaj jedan je većih tradicionalnih mjesečnih sajмова u Istri, a održava se druge srijede u mjesecu. Najbogatiji program sajma bude u kolovozu, kada se obilježava uz sajam, pučka fešta, Bartulja. Međutim i u ostalim mjesecima sajam pruža informiranje, izmjenjivanje iskustava, kupnju domaćinskih i gospodarskih potrepština i alata.

Od tradicionalnih proizvoda koji se kupuju poput kosira, rankuna iz lokalnih kovačnica, kupuje se i kvalitetna hrana za domaće životinje. Osim alata, na sajmu je moguće kupiti i tekstil, kao i prehrambene proizvode poput voća, povrća, vina i domaćeg maslinovog ulja. Sajam je mjesto i dobrog gastro 'kutka' jer se tijekom i nakon sajma odlazi na marendu u žminjske konobe i restorane jer na taj dan već se tradicionalno spremaju autohtona istarska jela.⁵⁷

3.1.2. Vodnjanski samanaj

Vodnjanski samanaj, uz brojna okolna sela, jedan je od najpoznatijih sajмова ove vrste na području Istre. Održava se svake prve subote u mjesecu na prostoru sajmišta, koji je već tradicionalno poznat. Uz sajmenu tradicionalnu ponudu domaćih proizvoda, potrepština za seoska domaćinstva, poljoprivredu i ratarstvo, ima i ljekovitih i biljnih proizvoda. Daljnju ponudu čine odjevni predmeti, suveniri i rasadno bilje. Naime, dio prostora sajma namijenjen je prodaji stoke, gdje se stoka može razgledati prije kupnje, što mlađim generacijama predstavlja zanimljivost.⁵⁸ Međutim, najveći sajam tijekom godine je onaj uz koji se održava tradicionalna pučka manifestacija, Bumbarska fešta.

Vodnjan je poznat po dobrom samanju jer je posebno posjećen za Svetog Blaža, zaštitnika Vodnjana. Tada je bilo više ljudi koji su nakon mise pohodili sajmište. Nadalje, djeca su bila uključena u aktivnosti i prodaju, tko je imao za služiti imao je na prsima cvijet *garoful*.⁵⁹

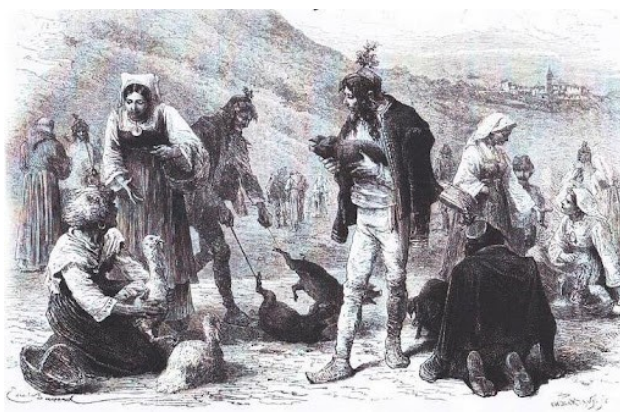
⁵⁷ Žminjski samanaj, <https://www.istra.hr/hr/kalendar/21195>, (24. kolovoza 2021.)

⁵⁸ Vodnjanski sajam, <https://www.vodnjan.hr/hr/vodnjanski-sajam-o-vodnjanskom->, (24. kolovoza 2021.)

⁵⁹ Bijačić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H Histria Croatica, Pula, str. 149

3.1.3. Pazinski samanaj

Pazinski samanaj je najstariji sajam u Istri, prvo njegovo održavanje bilo je 1574., kada je Pazin dobio dozvolu za održavanje sajma poljoprivrednih i stočarskih proizvoda stanovnika iz svoje okolice.⁶⁰ U prvim održavanjima sajma najviše se prodavala stoka koja je uvelike bila pomagač u tadašnjim gospodarskim prilikama. Najčešće su muškarci prodavali veću, krupniju stoku, dok bi žene čuvale i prodavale manje domaće životinje poput kokoši, gusaka i ostalo.

Slika 4. Pazinski samanaj

Izvor: <http://www.regionalexpress.hr/site/more/pazinski-samanaj-nekad-i-danas>, (25. kolovoza 2021.)

Sajam bi nekada uključivao svaku subotu, no danas se održava svakog prvog utorka u mjesecu. Okupljaju se u Pazinu posjetitelji iz dobrog dijela Istre, kao i mještani, zajednice okolnih sela. U Zborniku općine Lupoglav literarna grupa jedne osnovne škole u Istri opisala je sjećanja na sajam:

Si znajo da je saki prvi torak samanaj va Pazine. Samanaj, najveći va Istre.

Pride judi iz seh kraj, ne samo da ča kupe nego i da se vide.

To je neka navadba još od nekada kad so judi dole šli po prasci i va nabavo.⁶¹

Sajam danas slovi za najveći tradicionalni mjesečni sajam u Istri, u kojem se oduvijek bilo dobre svirke, plesa do kasno u noć i bogate ponude domaćinskih i gospodarskih stvari.

⁶⁰ Samanaj, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2411>, (25. kolovoza 2021.)

⁶¹ Literarna grupa OŠ Vladimira Nazora Pazin, „Samanaj va Pazine“ (2011./2013.): *Zbornik općine Lupoglav*, knjiga 8., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, Općinsko vijeće općine Lupoglav, str. 93.

3.2. Pokladne proslave i pučke igre

Pokladni običaji i proslave često su reference etnoloških i antropoloških istraživanja. Vjerovanja, zaštita protiv zla i simbolično označavanje mirovanja i početak novog ciklusa, uključivalo je specifična 'kreativna' obilježja. Međutim, postoje dva tipa pokladnih karakteristika, običaja:

1. seoska sredine - karneval je obilježen i fokusiran na 'magičnu moć' kostimiranja u svrhu plodnosti i gospodarskih uroda
2. urbane sredine - karakteristike označavanja karnevala su više u kontekstu društvene kritike.⁶²

Uz pokladne proslave i običaje koji ih obilježavaju, održavaju se poznate igre koje također u velikoj mjeri pohode ljudi iz raznih dijelova Istre. Neke navedene igre svojim nasljeđem održavaju se još od davnina te su službeno zaštićene od strane Ministarstva.

3.2.1. Maškare u Cerovlju

Najvećem karnevalom na području unutrašnje Istre smatra se onaj u Cerovlju. Često su zapamćene kao i najveselije, najšarenije maškare u središnjoj Istri. Manifestacija se održava više dana, uz povorku maškara, plesa, svirke najčešće lokalnih bendova te bogatu gastro ponudu u konobama.

U maškarama maskirane su skupine iz svih krajeva Općine Cerovlje, kao i dalje okolice. Višednevno održavanje karnevala obuhvaća okupljanje u nedjelju prije Pusta, zatim u utorak na sam dan Pusta, a ceremonijalna završnica označila bi srijedu. Tada se pali Pust uz zajedničko čitanje šaljivih presuda, nakon čega započinje fešta do kasno u noć.⁶³

⁶² Pavletić, M. (2010.): „Karnevalski običaji sjeverne Istre“, *Franina i Jurina*, Izdavačko poduzeće Reprezent d.o.o., Račice, str. 162.

⁶³ Karneval u Cerovlju, <https://www.central-istria.com/hr/dogadjanja-events?id=528>, (25. kolovoza 2021.)

3.2.2. Buzetske maškare

Uz cerovljanske maškare najpoznatije i tradicionalne su one u Buzetu, gdje su duboko ukorijenjene tijekom generacija. Kao tradicionalne maškare, specifični likovi maskara iz buzetske prošlosti i danas zauzimaju važno mjesto u povorci. Likovi koji su neizostavni u maškarama su:

- '*Lepe maškare*', ili '*maškare u belo*': kostim čini bijelo odijelo, bogato ukrašeni šeširi s cvijećem koji simboliziraju proljeće, mladost i veselje.

- '*Čić i Čićka*': predstavlja par (mladić i djevojka) koji se voli i izvodi kojekakve šale uz galamu i svađu, stoga je mještanima 'zadatak' da budu utišani.

- '*Medih*': 'liječi' publiku u bijelom liječničkom odijelu i s torbom punom raznih '*medikamenata*' (lijekova).

- '*Pust i korizma*': djeluju kao čić i čićka, odjeveni u odijelo i haljinu, noseći vreteno, grane i razne palice koje stvaraju buku.

- '*Turko*': nosi crvenu odoru, oko pojasa pušku i sablju, a na glavi '*fes*' (šešir u obliku valjka).

- '*Pobirač ili 'jajčar*': osoba zadužena za prikupljanje prehrambenih proizvoda (jaja, kobasica, vina) te drugih darova, katkad i novca.⁶⁴

U puskim povorkama u davnijim vremenima, kako bi obogatili atmosferu, svirači su najčešće svirali u '*mišić*' (mih, mijeh- istarski tradicionalni instrument). Nešto kasnije svirku su dopunjavali gunjci, i novi '*mužikanti*' (svirači) s violinom, bajsom i klarinetom. Povorku je početkom prošlog stoljeća činilo devedesetak mladića odjevenih u mušku ili žensku nošnju, žene u tadašnje vrijeme nisu odlazile u maškare već su u domaćinstvu pripremale razne slastice i čvale djecu. Prema suvremenijim vremenima, i žene su se postupno priključivale. Od 1994. ustalio se raspored, hodogram po kojima su grupe maskara iz različitih dijelova Bužeštine organizirano dolazile u samo središte Buzeta, na Fontanu.⁶⁵

⁶⁴ Pavletić, M. (2010.): „Karnevalski običaji sjeverne Istre“, *Franina i Jurina*, Izdavačko poduzeće Reprezent d.o.o., Račice, str. 162.-163.

⁶⁵ Ibid., 165.

Na trgu Fonatana bi se najčešće okupilo više od tisuće posjetitelja koji bi pritom dočekivali maškarane skupine. U mimohodu bi se katkad pojavio buzetski pusni tribun Jaco i njegove ljupke kontese koje su pozdravljale ostale maškare, također nekada bi ćičke mljekarice darovale Buzećane i njihove goste sa svježim mlijekom i sirom.⁶⁶

Uz maštovitu povorku autohtonih maškara, kroz karneval je počeo prodirati i segment društvenog, estradnog i političkog života koji djeluje u novije vrijeme. Takva sloboda izražavanja, sve prisutnija društvena kritika, model je izražavanja misli građana, koji putem kostima prenose 'indirektnu' poruku vladajućima. Maškare imaju i svoj pusni odbor koji prati situaciju i program. Tijekom spaljivanja pusta 'pusnom gradonačelniku' na Pepelenicu, se predaju ključevi grada kako bi pravedno sudio i dobro vodio zajednicu. Također na Pepelnicu, se nakon spaljivanja pusta najčešće igra stara mlinarska igra, 'igra na ruh'.⁶⁷

3.2.3. Igra na 'ruh' rog

Igra na ruh pučka je igra koja se najčešće igra za vrijeme pokladnih dana, za vrijeme Pepelnice, koja se održava u selu Sveti Ivan. Povijest igre vezana je uz netrpeljivosti koje su u prošlosti postojale među vlasnicima mlinova, vodenica uz Mirnu. Razlog netrpeljivosti bila je konkurencija među njima, koja ih je zaokupljala sve do trenutka kada su se zajedno okupili na maškarama. Kako bi izgladili odnose, u znak pomirenja su za večeru ispekli ovna.

Bacajući rogove pojedene životinje jedan je mlinar predložio simboliku ostalima da se prestanu međusobno bosti, što su ovi prihvatili. Od toga dana počela se održavati igra na ruh. U igru su uključeni isključivo muškarci, dok ruh, volovski (rog) najčešće baca prvi najstariji bacač. Nakon prvog bacanja uključuju se i ostali sudionici te se baca „batica“ (drvena palica s kvrgom) što bliže rogu, dok posljednji bacač izgovara riječ „Pagarošto. U igri na ruh nije bitna pobjeda, smisao joj je u pokladnoj slobodi riječi.⁶⁸ To je zapravo 'verbalni sport', gdje bacač proziva sljedećeg igrača aludirajući na njegove mane ili događaje prošlih godina.⁶⁹

⁶⁶ Žulić, S. (2005.): „Buzetski karneval“, *Buzetski zbornik*, knjiga 31., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 391.

⁶⁷ Pavletić, M. (2010.): „Karnevalski običaji sjeverne Istre“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o., Račice, str. 165.

⁶⁸ Igra na ruh, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1744/igra-na-ruh>, (25. kolovoza 2021.)

⁶⁹ Čalić, G. (2009.): „Bogata tradicija sjeverne istre gdje maškare od pamtivijeka tjeraju zimu i prizivaju proljeće“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o Pazin, str. 324.-325.

3.2.4. Trka na prstenac

Barbanska viteška igra Trka na prstenac održavala se još u 17. stoljeću, davne 1696. U vrijeme mjesnog sajma na Duhove 10. lipnja 1696., venecijanski plemić iz loze Loredan, tadašnji feudalni gospodar Barbana, organizirao je za svoje mještane i feudalce viteško nadmetanje u gađanju prstena.⁷⁰

Naime, glavna namjena događaja bila je privući veći broj ljudi kako bi se razmijenila roba. Slične su se igre s istom namjerom izvodile i u Italiji, zatim i u svim krajevima pod kojima je vladala Venecija. Primjerice, u sadašnjoj Hrvatskoj slični događaji bili su u Zadru, prestali su 1820., Makarskoj (1832.), Imotskom (1840.), jedino gdje su se nastavile tradicionalno održavati jest u Sinju, od tada je postala poznata Sinjska alka. Kako su se trke održavale pod mletačkom vlašću, barbanska Trka na prstenac u početku je bila samo privilegija za bogate veleposjednike. U trci je, dakle, mogao sudjelovati konjanik opremljen vlastitom opremom kao ratnik, vitez ili vojnik, no najčešće su sudjelovali plemići. Međutim i ostali su mogli pristupiti ako su ispunjavali uvjete propisane pravilima, no ondašnji žitelji si to nisu mogli priuštiti.⁷¹

Kako su se vremena mijenjala, Trka na prstenac, se polako gasila i nije se više svake godine održavala sve do 1976. Znanstveno ju je tada valorizirao doktor Danilo Klen, uz pomoć podataka Josipa Antuna Batela koji je došao do važnih detalja prepisujući značajne dokumente u tadašnjem arhivu Općine Barban. Stoga uz prepisku J. A. Batela i istraživanja D. Klena sačuvala se uspomena na trku, koja je nakon mnogo godina ponovno organizirana i upriličena. Mišljenje mnogih Barbanaca oko pomoći i njezine organizacije bilo je vrlo važno:

*Ako se za ime Barbana bude pročulo izvan lokalnih granica po Trci na prstenac, onda smo uspjeli u obnavljanju te stare viteške igre.*⁷²

Pokrovitelji i organizatori prve obnovljene Trke na prstenac bili su Katedra Čakavskog sabora Barban, Klub studenata Istre iz Zagreba i sportsko društvo Barban.

⁷⁰ Blažina, B. (2001.): „Barbanska viteška igra“, *Franina i Jurina*- istarski kalendar, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o, Račice, str. 64.

⁷¹ Ćurić, M. (1987.): „Barbanska Trka na prstenac“, *Franina i Jurina*, Istarska naklada, Pula, str. 103.-104.

⁷² Blažina, B. (1982.): „Barbanska Trka na prstenac“, *Jurina i Franina*, Istarska naklada, Pula, str. 191.

Uvidom u detaljne zapise koje je vodio doktor Klen vidljivi su podaci o broju natjecatelja i njihovim pobjednicima kroz godine. Usprkos prvoj obnovljenoj trci, održanoj 14. kolovoza 1976., sudjelovalo je svega 10 natjecatelja, dok je trku pratilo oko 2.000 gledatelja. Za drugu obnovljenu Trku na prstenac održanu sljedeće godine, 10. rujna 1977., prijavilo se također 10 natjecatelja, uz približan broj gledatelja. U trećoj trci prijavilo se 11 natjecatelja, trka je polako postajala atrakcijom i stekla pozitivne dojmove kod gledatelja. Sljedeće godine, 1978., prijavilo se 13 natjecatelja pa se događaj izdvojio po najvećeg broju natjecatelja.⁷³

Svaka godina zahtijevala je i veću angažiranost oko organizacije, uslijed većih zadataka, osnovano je Društvo 'Trka na prstenac', koje je uz zadatak suorganizacije imalo dužnost pravilnog održavanja povijesnog nasljeđa. Za petu (malu) godišnjicu, natjecanje je pratilo oko 5.000 gledatelja, dok se za natjecanje prijavilo 12 konjanika. Tada je pobjednik prvi put i dobio priznanje zbog svojih vještina u jahanju. Godine 1981. uz brojnije gledatelje, bogatiji program i uspješnu trku, ostvareni su i prvi kontakti s Alkarsko- viteškim društvom iz Sinja. S predstavnicima koji su tada prisustvovali Trci na prstenac najavljena je suradnja za iduće godine.

Trka na prstenac, kako i ime navodi, aktivnost je koju konjanici moraju pravilno izvesti. Barbanski prstenac sastoji se od dva koncentrična prstena spojena unakrsno tako da je unutarnji prsten u sredini prazan, dok su četiri otvora između unutarnjeg i vanjskog prstena jednake veličine. Dakle najbitniji je pogodak u sredinu, on iznosi najviših tri boda, iznad sredine dva boda, ispod jedan bod, dok lijevo i desno sa strane dijele svega pola boda. Kako bi Trka na prstenac bila pravedna, 1976. 'časni sud' je donio pravila kojih se trebaju pridržavati sudionici: Primjerice: - Konjanik koji sudjeluje ne može biti mlađi od 18 ni stariji od 60 godina, - Svaki konjanik mora imati svojega opremljenog konja s punom opremom, - Konjanik se na znak 'mantinjade' pojavljuje na startu kako bi započeo trku, - Svaki konjanik biti će diskvalificiran ukoliko nije u potpunoj opremi pred sudom, - Svaki konjanik koji postigne pogodak, mora ga ponoviti pred 'časnim sudom', - Prstenac mora biti izrađen prema pravilima, - Tijekom jednog natjecanja može se izvesti samo tri trke, - Ako dva ili više konjanika postignu isti broj bodova, ono se nastavlja do izjednačenja, - Konjaniku pobjedniku pripada velika nagrada, dok ostalima se izdaje priznanje za sudjelovanje.⁷⁴

⁷³ Blažina, B. (1982.): „Barbanska Trka na prstenac“, *Jurina i Franina*, Istarska naklada, Pula, str. 192.

⁷⁴ Ćurić, M. (1987.): „Trka na prstenac“, *Franina i Jurina*, Istarska naklada, Pula, str. 106.-107.

Viteška je to igra izvođena pravilima i zabavom kroz natjecanje, događaj koji spaja prošlost i buduća vremena. Danas usprkos modernijim vremenima Trka na prstenac, uz svoje brojne gledatelje koji zadržavaju svoj fokus tijekom trke, svake je godine bogatija i dodatnim programima. Također i mjesto Barban tada je veća atrakcija koju pohode domaći lokalni ljudi i turisti. Kako bi obilježila svoju obljetnicu, 1996. Trka na prstenac krenula je u 'goste' svečanim mimohodom, gostujući na terenu u drevnoj Puli.⁷⁵ Bila je to atrakcija i uprizorenje stare viteške igre u antičkoj Areni, što je uostalom spoj dvaju povijesnih segmenata kulturne i nematerijalna baštine. Nadalje i 2016. je ponovljen jubilejni 'defile' te su se centrom Pule predstavili konjanici i kopljonoše.

Slika 5. Svečani jubilej Trke na prstenac u Puli

Izvor: <https://istarski.hr/node/23493-jubileji-trke-na-prstenac-320-let-barbana-puli-za-3-000-let>, (27. kolovoza 2021.)

Također u čast manifestaciji koja privlači svake godine sve više posjetitelja, općinska uprava odlučila je u središtu mjesta urediti Centar za posjetitelje. U centru Barbana, na samom Placi, u povijesnoj palači iznad gradske lože, otvoren je Centar za posjetitelje, tj. mali muzej. Kao najimpresivniji dio i turistička atrakcija je crni hodnik sa svjetlosnim efektima u obročima koji simboliziraju stazu Gradišće kroz koju jahači moraju proći da bi došli do prstenca. Centar stoga svojim posjetiteljima, gostima Barbanštine i Istre, predstavlja tradiciju viteškog natjecanja kao i lokalnu povijest, svoje nasljeđe.⁷⁶

⁷⁵ Blažina, B. (2001.): „Barbanska viteška igra“, Franina i Jurina- istarski kalendar, Reprezent d.o.o Buzet, str. 64.

⁷⁶ Trka na prstenac i muzej njoj u čast, <https://www.helloistria.com/kultura/trka-na-prstenac-muzej-u-cast-barbanskom-ponosu-i-tradiciji/>, (27. kolovoza 2021.)

3.2.5. Pločkanje

Pljočkanje, pločkanje, prahćanje pučka je igra koja se igra na otvorenom području, u davnim vremenima često se igrala dok se čuvala stoka ili tijekom svetkovina i nedjeljom. Najčešće su je igrale mlađe generacije kraćeći vrijeme tijekom ispaše, ponajprije dječaci, a katkada i djevojčice.⁷⁷

To je igra koja se zahvaljujući svojoj jednostavnosti mogla izvoditi bez nekih prepreka, gdje je jedini fokus bio dobaciti kamenu 'pločicu' što više bliže ciljanom malom kamenčiću. Dakle, igrači bacaju pljočke što bliže cilju koji stoji na oba kraja pljočkališta. Teren za izvođenje igre mogao je biti travnat, zemljast ili 'put od vozi' (automobilska cesta). Dužina pljočkališta definirana je otprilike od 'dvajsetak korki' (dvadesetak koraka) u dužinu i toliko u širinu. Pljoškaš 'burlo' (mali kamenčić) je „kamik velik kao jena štabela punja, ča bi reć oko 10 cm, oblika kako bala ili kocka“.⁷⁸ Za pljočkanje su laički rečeno najbolje pljočke koje su *ni velike ni male, tako da lipo stanu u ruku*. Kako bi pljočkanje bilo pravilno, zapisan je pravilnik 'Urdin o Pljočkanju' A. Pustijanca:

1. Zogo je dugo oko 10 metri, a široko 3 metra
2. „čik“ mora biti najmanje 6 metri od rige od kud se hita, a ne van zoga
3. Pljočke i čik moraju biti samo od grote
4. U škvadri moraju biti 3 zogadura, svaki z jenom pločkon
5. Svaka pločka ima jedan punat
6. Ako u jenen hitanju sve tri pljočke jene škvadre imaju punat oni put je to duplo
7. Izbijati pljočku se more samo šeko, a ne 'šuljanjem'
8. Čik se more izbijati samo šeko
9. Ona pljočka izbijena šuljanjem se torniva na misto
10. Za izbijanje se mora javiti sucu, a sudac šenja i pljočku i čik
11. Ako za vrime izbivanja čik pojde van zoga se zoga kako da je u zogu
12. Partida dura do 11 ili 16 punti, po dogovoru kapoškvadre, a ne duže od 10 minuti
13. Ako se pljočka razbije, valja veći kus.⁷⁹

⁷⁷ Povijest- uvid u arhaični igru pljočkanje, http://www.ips-pljockanje.hr/?page_id=17, (27. kolovoza 2021.)

⁷⁸ Šišović, D. (2001.): „Pljočkanje u Tinjanu“, *Franina i Jurina*- istarski kalendar, Reprezent d.o.o Buzet, str. 154.

⁷⁹ Bijažić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H Histria Croatica, Pula, str. 155.

Kako bi se igra 'Pljočkanje' tradicijski nastavila i zaštitila, početkom 90- tih godina 20. stoljeća pokrenuta je ideja o revitalizaciji pljočkanja u Istri. Entuzijasti su prvo organizirano natjecanje održali 1994. u Svetom Petru u Šumi, prilikom obilježavanja dana Općine. No prvi turnir u pljočkanju prema pisanim pravilima održao se 1996. u Žminju za vrijeme pučke fešte Bartulje.⁸⁰

Nekoliko dana nakon održao se i prvi otvoreni Županijski turnir, koji je bio izveden prema starinskim pravilima koje je zapisao V. Družeta iz Pazina, prema kazivanju nekoliko pljočkara iz raznih dijelova Istre. Kao jedan od načina zaštite igre, istarski pljočkari osnovali su “Športsku pljočkarsku udrugu županije istrijske” te održali osnivačku skupštinu uz usvajanje Statuta udruge.⁸¹

Cilj udruge je postignut upisom 'Pljočkarskog saveza Hrvatske' u registar udruga RH te je početkom travnja 2016. tradicijska pučka igra upisana kao nematerijalna kulturna baština u popis kulturnih dobara RH.⁸²

3.3. Tradicijske pučke proslave

Pučke proslave bile su mjesto sastajanja zajednica iz užih i širih područja, uz popratne aktivnosti. Često su povezane sa zaštitnicima, svecima, blagdanima i obljetnicama postojanja grada ili mjesta, dok su se neke razvijale putem djelovanja sajмова. Pučke fešte/ proslave najčešće su se u početku svojeg postojanja održavale na livadama ili starim trgovima koji su bili više praktičniji ako se proslava vezala uz kontekst sajma koji je prethodio.

Dakle, korist i izražaj razumijevanja pučkih fešta dio je konteksta simboličke zajednice u kojoj pripadnici pučkih fešta konceptualiziraju djelovanje zajednice uz kolektivna sjećanja. Baština se stoga snažno oslanja na tradiciju, bez 'izbjegavanja' kompleksnosti tradicije, ona, dakle, ima određenu dodatnu vrijednost, što pučkim proslavama predstavlja kulturno nasljeđe zajednice i njezinu revitalizaciju.⁸³

⁸⁰ Povijest- uvid u arhaični igru pljočkanje, http://www.ips-pljockanje.hr/?page_id=17, (29. kolovoza 2021.)

⁸¹ Ibid., http://www.ips-pljockanje.hr/?page_id=17, (29. kolovoza 2021.)

⁸² Pljočkarski savez Hrvatske, <http://www.ips-pljockanje.hr/?p=889>, (29. kolovoza 2021.)

⁸³ Hameršak, M., Pleše, I. (2013.): *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnosti baštine*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, str. 305.

3.3.1. Subotina

Početak mjeseca rujna i približavanjem kraja ljeta, uz nekadašnji samanj održavala se i istoimena pučka proslava/fešta čitave općine. U davnim vremenima trajala je od subote prije Sv. Marije pa sve do subote poslije Male Gospe 8. rujna. Za vrijeme rata tradicionalna Subotina se nije održavala, tek poslije 1945. u Buzetu su bili organizirani dobro posjećeni plesovi. Prve je godine svirala domaća glazba, dok su idućih dana bili uvedeni muzički sastavi, no u obliku pučke fešte ugasila se tijekom godina.

Većinom bi cijela zajednica sudjelovala u organizaciji i pomoći, primjerice, u subotu prije glavne fešte dolazili bi trgovci iz raznih dijelova Istre. Oni bi tada pomogli domaćinima, obrtnicima i trgovcima u uređivanju stolova i izlaganju robe. Za najmlađe bi se postavili vrtuljci, koji bi ostali na korištenje i nekoliko dana kasnije te je za odrasle i djecu fešta trajala duže.⁸⁴

Povođeni nostalgijom, 1993. Subotina je postala i službeno Dan grada Buzeta, dok se idućih godina osmišljavalo kako ju se može revitalizirati. Stoga se od tada organizira niz kulturnih, gospodarskih i sportskih aktivnosti zabavnog karaktera. Uz to najveću atrakciju predstavlja 'fritoda' (fritaja) od 2000 jaja što privlači u Buzet velik broj posjetitelja. Kako bi se u što originalnijem stanju izvodila, 2002. tadašnja članica Poglavarstva dolazi na ideju i inicira da se u starom gradu Buzetu održava 'prava', što izvornija, 'Subotina po starinski'. Međutim, i ostale institucije su se uključile u manifestaciju nadovezujući se na prvotni projekt, čime je proširena 'Subotina o starinski'. Novim sugestijama bio je popunjen idejni projekt, što je i prihvatio glavni odbor Subotine na čelu s gradonačelnikom.⁸⁵

Novim projektom se obuhvatio širi prostor starogradske jezgre, svaki trg, ulica i šetalište, što je pomoglo u nastojanju revitaliziranja grada i otvaranja novih radnih mjesta. Stoga se program podijelio u nekoliko kategorija: Etno- magistrala starih obrta, Gastro- magistrala i Art- magistrala.⁸⁶

⁸⁴ Jakovljević, B. (1994.): „Subotina, pučka fešta Buzeštine“, *Buzetski zbornik*, knjiga 19., IKD 'Juraj Dobrila' Pazin, Katedra Čakavskog sabora Buzet, Narodno Sveučilište 'A. Vivoda' Buzet, str. 167.-168.

⁸⁵ Pavletić, M. (2009.): „Od izvorne Subotine do Subotine po starinski“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o Pazin, str. 309.-310.

⁸⁶ Ibid., str. 307.-311.

Manifestacija započinje u 12 sati *kampelanjem*, podizanjem zastave i ulaskom stoljetne Sokolske glazbe u grad te navođenjem programa koji će se zbivati na pojedinim punktovima. Svakim punim satom se na nekom od trgova izvodi neki 'jači' program, primjerice: ples na trgu, prezentacija i revija, koncert i drugo.⁸⁷ Cilj organiziranja događaja jest da se kroz program upozna nasljeđe grada i njegovih mještana. Tim povodom upotpunjuje se već bogati program s predstavom u kojoj se nastoji što više približiti autohtonom identitetu, da se čuje stari buzetski govor, zapleše po starinski i iznese koja anegdota ili zanimljivost.

Slika 6. Predstava na 'Subotini po starinski'

Izvor: <https://korzoportal.com/istra-inspirit-ozivljavanja-povijesnih-dogadaja/>, (29. kolovoza 2021.)

Takoreći mnogi Bužećani u ovoj manifestaciji prepoznaju svoje korijene i vrijednosnu baštinu. Mnogi od njih uz '*orkestrinu*' i gunjce vode priče na teme 'kako je nekada bilo', dok mlade generacije zdušno slušaju prihvaćajući svoj identitet i nasljeđe.

Kako se iz godine u godinu 'Subotina po starinski' širi s bogatijim i dinamičnijim sadržajem, uvelike je prepoznata i dobitnica je prestižne nagrade „Zlatna koza“ od strane TZ Istarske županije. Također 2008. nominirana je i plasirana među šest hrvatskih najdestinacija za Europske destinacije izvornosti u kategoriji „Turizam i lokalna nematerijalna baština“.⁸⁸

⁸⁷Pavletić, M. (2009.): „Od izvorne Subotine do Subotine po starinski“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o Pazin, str. 309.-310.

⁸⁸ Ibid., str. 312.-313.

3.3.2. Bartulja

Pučka proslava, fešta u Žminju, Bartulja, smatra se najvećom istarskom pučkom feštom, s programom koji traje gotovo tjedan dana, s posljednjom subotom u kolovozu.

Nekad se fešta slavila na dan Svetog Bartula, 24. kolovoza, čija je crkva iz 16. stoljeća smještena na zapadnom ulazu u mjesto. U davna vremena, nakon mise Žminjci su se prije fešte okupljali oko obiteljskih stolova na ručku, gdje je neizostavna namirnica bila kupus.⁸⁹ Ususret tome za Bartulju su i lokalne gostionice pripremale 'bogatiju' ponudu hrane poput: 'kapuz z ovcom', 'bakalo' (bakalar), 'žvacet' (gulaš) te se cijenila juha od ovčetine.⁹⁰

Nakon ručka odlazilo se na zabavu i ples i na samanji koji se tada održavao. Danas se Bartulja održava posljednjeg vikenda u kolovozu, oslanjajući se na stoljetnu tradiciju, uz bogat program koji uključuje koncerte, utrku, biciklijadu, turnire, sajam automobila, predstave, sajam autohtonih proizvoda i stočni sajam.

U programu i aktivnostima sudjeluje skoro cijela zajednica, primjerice, u kulturno-umjetničkom programu sudjeluju dječji vrtići, osnovne škole, žminjske mažoretkinje te folklorno društvo i drugi izvođači. Tada su žminjske ulice ispunjene s kulturno-umjetničkim izvođačima i izlagačima koji nude svoje domaće proizvode, primjerice razna vina, suhomesnate proizvode, maslinovo ulje, proizvode od lavande i drugo.

Također mogu se pronaći izlagači s domaćom izradom nakita i brojnim dekorativnim predmetima, najčešće izrađenim od drva masline, kamena, stakla i ostalih mješovitih materijala.⁹¹

⁸⁹ Žminjska Bartulja, najveća pučka fešta, <http://www.tzzminj.hr/index.php/dogadanja/zminjska-bartulja-najveca-pucka-festa>, (29. kolovoza 2021.)

⁹⁰ Miličević, J. (1989.): „Žminjska Bartulja“, *Franina i Jurina*, Istarska književna kolonija 'Grozđ', Čakavski sabor, Pula, str. 133.-134.

⁹¹ Žminjska Bartulja, najveća pučka fešta, <http://www.tzzminj.hr/index.php/dogadanja/zminjska-bartulja-najveca-pucka-festa>, (29. kolovoza 2021.)

3.3.3. Fešta sv. Roka

Rokova je pučka fešta koja se obilježava u Brtonigli, najčešće se održava polovicom kolovoza. Primjerice, 16. kolovoza službeno je dan sv. Roka koji posebno obilježavaju najčešće mještani koji drže do starih običaja i tradicije. Tada je i najbolji dan za dolazak na feštu jer se prvotno održava sveta misa i tradicionalna procesija kroz mjesto.

Međutim, i u ostalim danima se održavaju, uz tradicionalne istarske igre, svakojake aktivnosti poput tradicionalne biciklijade 'San Rocco Bike', malonogometnog noćnog turnira 'Sveti Rok Cup' te pješačenja brtoniškim stazama. Predvečer nakon niza aktivnosti koje su djelovale tijekom aktivnog dana slijedi gastronomski doživljaj i zabavna večer na gradskim trgovima uz raznu glazbu.

Također predstavljaju se i lokalni poljoprivredni proizvodi koji se mogu kušati u sklopu pučkog sajma. Osim testiranja proizvoda, nudi se i kupnja tradicionalnih istarskih rukotvorina i suvenira⁹².

3.3.4. Bumbarska fešta

U nazivu Bumbarska fešta fokus nastaje na prvom dijelu riječi Bumbar- (i), što označava žitelje Vodnjana koji govore dijalekt bõumbaro ili bumbarski. Naime, to je stari istroromanski (istriotski) dijalekt neolatinskoga podrijetla, koji predstavlja u širem smislu multietničko žiteljstvo Vodnjana.⁹³

Zajednica i mještani Vodnjana su, dakle, u spomen svojega dijalekta i kulturnog identiteta koji je dio njihove nematerijalna baštine, odabrali naziv Bumbarska fešta za proslavu koja će se održavati tijekom dana Grada. Aktivnosti koje se tada provode su Sveta misa u crkvi Sv. Blaža, turnir u pljočkanju te parada alegorijskih kola i parada '*tovara*' (magaraca).

⁹² Fešta Sv. Roka, <https://www.istra.hr/hr/kalendar/18993>, (30. kolovoza 2021.)

⁹³ Bumbari, <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/419/bumbari>, (30. kolovoza 2021.)

3.3.5 Jakovlja

Jakovlja je naziv pučke fešte, nekadašnjeg istoimenog sajma za dan sv. Jakova koji se obilježava se 25. srpnja, zapisana još 1325. u Istarskom razvodu.

Kada se spominje Jakovlja ona se veže uz pojam Kanfanara, no prvotno nije bila tako, sve se preselilo u Kanfanar jer se u Dvigradu ugasio 'život'. Tada su se vjerojatno običaji i svetkovine uz sajam premjestili u Kanfanar, koji je postao novo crkveno, općinsko i administrativno središte. No proslava uz sajam se nije 'uzastopno' održavala jer je bila zabranjena 50-ih godina prošlog stoljeća. Kako bi se proslava/ fešta revitalizirala, Kanfanarci su smislili način kako ponovno privući posjetitelje. Stoga su potkraj 1990., A. Meden i I. Meden ponovno organizirali proslavu i smotru istarskog goveda, boškarina.⁹⁴

Poput većine manifestacija sličnog sadržaja, i Jakovlja se održava subotom i to posljednje subote mjeseca srpnja. Feštu čine smotra i ocjenjivanje volova na sajmištu u Kanfanaru, razne popratne kulturne, umjetničke manifestacije i sportski sadržaji.⁹⁵

Slika 7. Smotra goveda na Jakovlji

Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/odrzana-31-jakovlja-u-kanfanaru-vol-sarozin-oborio-vlastiti-rekord-737395>, (30. kolovoza 2021.)

Pravi je značaj ove pučke fešte, osim okupljanja ljudi iz ovog dijela istarskog poluotoka, i u senzibiliziranju javnosti za spašavanje boškarina.

⁹⁴ Jakovlja, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1667/jakovlja>, (30. kolovoza 2021.)

⁹⁵ Ibid., <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1667/jakovlja>, (30. kolovoza 2021.)

4. OČUVANJE PUČKIH MANIFESTACIJA TIJEKOM EPIDEMIOLOŠKIH MJERA

Usljed globalnih zdravstvenih promjena prouzročenih zarazom COVID-19, poimanje sigurnosti i 'novog normalnog' uvelo se u svakodnevnicu te označilo promjenu. Većinom su promjene i 'krize', bez obzira na njihove uzroke, bile regionalnog karaktera, no uslijed globalne epidemije fokus nije bio na regionalnu krizu već globalni 'krizni' oporavak u svim segmentima. Mnoge djelatnosti postavile su si pitanja o opstanku pojedinih aktivnosti, oporavku, održivom razvoju te mogućim razvojnim faktorima i transformacijama društva i gospodarstava.⁹⁶

Nepoznato razvijanje situacije zbog nepredvidljivih promjena i 'valova' epidemije znatno je otežalo stvaranje planova i organizacije u svim oblicima djelatnosti. U nametnute fizičke restrikcije poput distance, stvara se nemogućnost uobičajenog odvijanja kulturnih aktivnosti u kulturnim prostorima i izvan njih. Može se reći kako kriza COVID-19 u jednom smislu oslabljuje već ionako krhki i osjetljivi sektor.⁹⁷

Kako bi se 'zaštitila' baština i kvalitetno održala usprkos mjerama, moralo se promijeniti djelovanje privatnog i javnog sektora. Svaki sektor je pojedinačno iznio svoje ideje, inovacije i prijedloge kako bi održali svoju aktivnost te pritom zadržali posjetitelje i izvođače.

Primjerice baštinski sektor posebno je postavio fokus na važnost mrežnog pristupa digitalnoj kulturnoj baštini. Takav pristup potvrđuje prednost „digitalne transformacije“ baštine koja sve više dobiva na značaju zahvaljujući kontekstu Europske unije (EU). Stoga sve većim trendom prisutnosti digitalne kulturne baštine diljem EU-a, potrebno je promotriti stanje ostalih kulturnih ustanova, udruga i ostalih, budući da nisu svi jednako financijski, prostorno i lokalno izjednačeni.

Iako pojedinačni trud podrazumijeva daljnje ulaganje u rad kulturne baštine, pučke valorizacije i inovacije, najviše se potiče digitalizacija te stvaranje novih usluga. Dakle, moguće je održavanje nekih aktivnosti putem novih 'smjerova', no pojedine manifestacije nisu u strukturnom smislu prikladne za održavanje aktivnosti.

⁹⁶ Covid- 19, prijetnja i prilika za HR turizam, http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/2021_e-knjiga_COVID-19_-_prijetnja-i-prilika-za-HR-turizam.pdf, (30. kolovoza 2021.)

⁹⁷ Kulturna baština u dobu Covida, <https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/irmo-aktualno-15.pdf>, (30. kolovoza 2021.)

4.1. Provedba sigurnosnih mjera

S ciljem smanjenja rizika od COVID-a 19, od strane Ministarstva kulture i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo donesene su odluke i kriteriji kojih se institucije, udruge, samostalni izvođači i ostali moraju pridržavati. Preporučuje se primarno, ako postoji mogućnost, da se umjetničke izvedbe, kulturni programi i manifestacije organiziraju na otvorenom, uz niz popratnih mjera. Stoga preporuke i restrikcije koje su stupile na snagu su sljedeće:

- Veličina prostora: organizacija izvedaba, manifestacijâ i programa moguća je isključivo u prostorima koji mogu udovoljiti tehničkim i sigurnosnim uvjetima. Takvi uvjeti moraju poštovati propisanu fizičku udaljenost prilikom ulaska, izlaska te kretanja i boravka u prostoru
- Plesni podij: plesni podij u funkciji prostora za ples nije dozvoljen.
- Izvedbe: broj izvođača na pozornici ograničen je prema kvadraturi, svakom izvođaču mora biti osigurano najmanje 4m². Razmak od dva metra preporučuje se i ostalim sudionicima. Preporučuje se održavati izvedbe sukladno izvođačima i osoblju navedenom u evidenciji te izbjegavanje fizičkog kontakta.
- Posjetitelji: obvezno je pridržavanje mjere fizičkog distanciranja i izbjegavanje bliskog osobnog kontakta u razmaku od najmanje dva metra u zatvorenom prostoru te 1,5 metar na otvorenom prostoru.

Razmak između posjetitelja i izvođača na sceni mora biti najmanje četiri metra. Fizičku udaljenost za vrijeme trajanja programa organizator je dužan osigurati i sjedećim mjestima.⁹⁸

Najveći dozvoljeni broj posjetitelja koji mogu istovremeno boraviti u prostoru određuje se prema kvadraturi prostora.*⁹⁹

⁹⁸ Preporuke za sprječavanje zaraze tijekom COVID- 19, <https://www.koronavirus.hr/preporuke-za-sprjecavanje-zaraze-covid-19-tijekom-odrzavanja-profesionalnih-umjetnickih-izvedbi-kulturnih-programa-i-manifestacija/740>, (3. rujna 2021.)

⁹⁹ *Napomena: Ograničenje najvećeg dozvoljenog broja posjetitelja podložno je promjeni sukladno rezultatima situacijske analize i kontinuirane epidemiološke procjene stanja.

4.2. Prijetnje i prilike

Zahvaljujući geografskom položaju, dostupnosti i suradnji javnog i privatnog sektora, od početka se Istru proglašavalo jednom od 'sigurnijih' regija i županija, ne samo u Hrvatskoj već i u Europi. Također djelomično zahvaljujući raznim suradnjama sektora, uključivanja domicilnog stanovništva i pridržavanjem mjera, Istra se uspješno 'okrenula' novim inovacijama, prilikama te ujedno i 'sukobila' s izazovima.

Globalna zdravstvena kriza onemogućila je stoga manje aktivnosti, posebice one koje se odnose na kulturu, misleći pritom na baštinu, manifestacije, izvođače, ustanove i ostalo. Suočeni s nemogućnošću održavanja svojih aktivnosti, kulturni sektori su se susreli s raznim prilikama i izazovima 'novog' poslovanja. U daljnju prezentaciju kulturne baštine u najvećoj mjeri je uvedena virtualizacija i digitalizacija sadržaja. Takav pristup virtualizacije omogućuje djelomičan doživljaj, no nisu sve aktivnosti prikladne za njezinu realizaciju.¹⁰⁰

Ostale manifestacije i aktivnosti poput sajмова, pučkih igara i proslava, strukturno ne 'odgovaraju' restrikcijama, tj. nisu prikladne, što onemogućuje organizaciju njih samih. Stoga kako bi se aktivnosti na bilo koji način održale, važan segment čini prilagodljivost sadržaja različitim tipovima publike i povećavanje uporabe raznih kreativnih inovacija. Dakle, održivi poslovni modeli tijekom i nakon početne krize neophodni su za opstanak sektora.

Primjerice, kako bi tradicija bila nastavljena najpoznatija trka u Istri, Trka na prstenac, održala se putem prijenosa i televizijskog kanala. Stoga su trka i njezin program najavljeni uoči 46. Trke na prstenac u Barbanu, na kojem su predstavnici najavili novi način digitalnog načina prijenosa manifestacije:

'U nedjelju se održava 46. Trka na prstenac, zahvaljujući našem velikom medijskom partneru HRT-u, i ove godine moći će se pratiti Trka i uživo. Prijenos na drugom programu HRT-a omogućit će da barbanska Trka na prstenac postaje prepoznatljiva na području cijele Hrvatske.'¹⁰¹

¹⁰⁰ COVID Prijetnje i prilike za HR turizam, http://www.itzg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/2021_e-knjiga_COVID-19_prijetnja-i-prilika-za-HR-turizam.pdf, (3. rujna 2021.)

¹⁰¹ Barban, Trka na prstenac: <https://www.ipress.hr/istra/69558-barban-trka-na-prstenac-odrat-ce-se-ovog-vikenda-na-manifestaciju-samo-s-covid-potvrdom>, (3. rujna 2021.)

Uz digitalno održavanje manifestacija, po epidemiološkim mjerama moglo je prisustvovati samo 200 posjetitelja, što je obznanila jedna članica Organizacijskog odbora Trke na prstenac:

'U Barbanu je sve spremno za 46. Trku na prstenac. Tradicija se nastavlja i njeguje u Barbanu usprkos novim uvjetima održavanja. Pridržavat će se svih naloženih mjera zbog epidemiološke situacije, a podijelit će se posjetiteljima i besplatne ulaznice kako bi se lakše kontrolirao ulaz te održao red na gledalištu. Posjetitelji će moći nazočiti manifestaciji uz predložene COVID-potvrde o preboljenju, potvrdu o testiranju s negativnim rezultatom ne stariju od 48 sati ili COVID-putovnicu, sve prema odredbi Stožera civilne zaštite RH. Za sve posjetitelje koji nemaju potvrde, organizirali smo brzo antigensko testiranje koje će biti moguće obaviti u centru Barbana'.¹⁰² Iako se Trka na prstenac kao manifestacija uslijed mjera i restrikcija tradicionalno održala, sajmovi kao mjesto trgovanja i zabave su najčešće bili otkazani.

Slika 8. Otkazani lokalni sajmovi

Izvor: <https://www.glasistre.hr/istra/korona-je-ugasila-lokalne-sajmove-u-istri-dok-u-benkovcu-trzi-tisuce-ljudi-ovdasnji-prodavaci-su-na-rubu-egzistencije-740314>, (3. rujna 2021.)

Primjerice, Pazinski sajam nije imao mogućnost održavanja. Međutim, jedina 'zabilježena' minimalnu aktivnost održala se u Vodnjanu na novoj lokaciji, no mještani i posjetitelji sajma nisu ostvarili tradicionalno 'stari' doživljaj.

¹⁰² Barban, Trka na prstenac: <https://www.ipress.hr/istra/69558-barban-trka-na-prstenac-odrat-ce-se-ovog-vikenda-na-manifestaciju-samo-s-covid-potvrdom>, (3. rujna 2021.)

4.3. Intervju s TZ Marčana

Prilike i prijetnje u 'novom normalnom' okruženju i poslovanju čine izazov s kojima su se mnogi sektori morali suočiti. Takav pristup izazovu pridonio je novim kreativnim idejama, no neke manifestacije usprkos svim poduzetim idejama i mjerama nisu mogle biti održane, te 'čekaju' na bolja stara, tradicionalna vremena, a ne nova 'normalna' vremena. Kako se turistička zajednica Općine Marčana snalazi/la s epidemijom i njezinim popratnim aktivnostima, razvidno je kroz intervju koji je realiziran s direktoricom TZ Marčana, uz navedena pitanja:

- Kako su se manifestacije održale tijekom korona virusa, prošle 2020. i tekuće 2021.?

Kako je poznato, 2020. je što se manifestacija tiče bila doista izazovna, posebice nakon *lockdowna* kada se, zapravo, nije znalo što će uslijediti. U 2020. se odustalo od svih planova, čak i nakon što su neke od manifestacija već bile dogovorene – uzrok tome je i teniski turnir u Zadru tijekom kojeg se koronavirus rapidno širio, 2021. donijela je nešto drugačije ozračje, „bolje“ poznavanje virusa, mogućnosti cijepljenja, ali i mjere kojima se nastojalo regulirati održavanje manifestacija.

Već prilikom planiranja sezone, pretpostavljalo se da se tipične pučke fešte s velikim brojem posjetitelja i izvođača, bez obzira na uvjete, neće moći održati, pa su tako održane manifestacije manjeg opsega, osim jednog većeg događaja – koncerta Usidrimo se za Rišpet.

- Istrian Spring Trophy (3. dan start iz Marčane)
- Obilježavanje 100. godišnjice Proštinske bune
- Krnički điri zgoru
- Završna fešta dječjeg vrtića Vrtuljak – TZ sudjelovala glazbom, fotografom
- Usidri se za Rišpet - u sklopu Rakljanskog kulturnog ljeta
- Rade Šerbedžija koncert- u sklopu Rakljanskog kulturnog ljeta
- Koncert Zagrebačkih mladih filharmoničara - u sklopu Rakljanskog kulturnog ljeta
- Koncert Jazz World Orchestra - u sklopu Rakljanskog kulturnog ljeta
- Predstava „Moje istrijansko korona vjenčanje“
- Predstava „Vitez željeznog srca“...

- Koje ideje su se morale implementirati u realizaciji manifestacija?

Ideja koja je u suradnji s DVD Općine Marčana i KUD-om Mate Balota iz Raklja ostvarena još 2020., nastavljena je i 2021., upravo kako bi se doskočilo epidemiološkim mjerama i ograničenju broja posjetitelja – Usidri se za Rišpet – koncert klape Rišpet namijenjen isključivo posjetiteljima na brodicama.

Koncept se pokazao vrlo uspješnim, kasnije ga je upotrijebila i Općina Medulin. Zapravo, vrlo efektivno, vrlo emotivno, drugačije, a epidemiološki sigurno. Recepcija publike je izvrsna pa sam sigurna da ćemo nešto slično (ili isto) organizirati i ubuduće, bez obzira na korona virus, odnosno epidemiološke mjere.

Također, po uzoru na ostale gradove i općine nastojalo se organizirati manifestacije (koncerte) za goste barova, kafića, restorana... ili tzv. promenadne koncerte – za prolaznike. Jedna od ideja svakako je i obilježavanje završne priredbe DV Vrtuljak, odnosno sudjelovanje u njoj s obzirom da se održala 29. Lipnja, kada se u Marčani tradicionalno održava pučka fešta Petrova. Iako onemogućeni, htjeli smo malim dijelom ipak obilježiti feštu koja je mještanima bitna (glazbeni nastup Alena Vitasovića).

- S kojim izazovima ste se susreli u organizaciji i idejama pri realizaciji manifestacija?

Izazovi s kojima smo se susreli su prvenstveno epidemiološke mjere koje su krenule 1. srpnja. Zašto? Jer bez obzira što je neograničen broj ljudi mogao pristupiti manifestaciji uz covid potvrdu, vrlo je logistički zahtjevno tako nešto i ostvariti – posebice na otvorenim prostorima poput trgova, na kojima se pučke fešte najčešće održavaju.

Druga velika prepreka bila je u slučaju održavanja manifestacije bez covid potvrda. Do 26. srpnja manifestacijama je moglo prisustvovati do 100 ljudi, dok je 26. srpnja broj umanjen na 50. Tog smo datuma odlučili organizirati koncert Rade Šerbedžije na Sv. Agniji poštujući razmak/sjedeća mjesta itd. do 100 ljudi, s obzirom da je jedino tog datuma izvođač bio slobodan. Dobili smo suglasnost stožera, ali je potom broj umanjen na 50. Izrazito je bilo izazovno objasniti posjetiteljima da ne smiju pristupiti koncertu i zašto. Kod organizacije kazališnih predstava bila je bitna fizička distanca prisutnih, pa su se stolci grupirali prema najavama (obitelji, prijatelji).

Na manifestacijama koje su se održale prije sezone (ožujak i travanj) vrijedile su potpuno drukčije epidemiološke mjere pa je tako 100. obljetnica prve pobune protiv fašizma u Europi (Proštinska buna) održana za svega 25 uzvanika (među kojima je bio i predsjednik RH). Što bi inače bilo popraćeno velikim brojem ljudi, kako je to obično bivalo, posebno za jubileje. Istrian Spring Trophy je profesionalna utrka na kojoj su sudionici svaki put dan prije utrke morali obaviti PCR test, a gledatelja nije smjelo biti.

Ovo su nekakvi najveći izazovi s kojima smo se susreli. Naravno da su tu i zamolbe stožeru, odgađanje *evenata*, razni pregovori, dogovori, provjere i slično. Nadamo se da će se situacija kroz procjepljivanje stanovništva smiriti i vratiti u „staro normalno“ za sljedeću sezonu.

ZAKLJUČAK

Materijalna i nematerijalna kulturna baština važna su poveznica zajednice s nasljeđem i identitetom. Međutim, razni antropološki utjecaji i povijesna razdoblja utjecali su na njihovo poimanje i određenje. Upravo zbog svoje heterogenosti kulturna baština dozvoljava i omogućuje razvijanje raznovrsnih segmenata, poput običaja, vjerovanja i identiteta. Bogatstvo nematerijalne baštine u Istri i multikulturalnost koja se razvila tijekom povijesnih razdoblja doveli su do specifičnih obilježja običaja, vjerovanja, događaja i manifestacija. Takvi običaji obilježavali su se tijekom cijelog života čovjeka i tijekom skoro svih razdoblja godišnjih doba. Uz običaje su vezana i vjerovanja koja su označavala neku vrstu zaštite i boljeg gospodarskog doprinosa.

Često su se za običaje vezivale manifestacije koje su se održavale tijekom cijele godine, uz interakciju raznih dobnih i spolnih skupina. Takve manifestacije izvodile su se najčešće na otvorenom, uz mnogo posjetitelja, što je pridonosilo još većem doživljaju. Mnoge manifestacije koje su se nekad održavale revitalizirane su i zaštićene od strane Ministarstva.

Veliki utjecaj na njihovu aktivnost imala je i epidemiološka situacija izazvana virusom koji je zahvatio praktički cijeli svijet. Od tada su nastale velike promjene u svakodnevnicu i životnom okruženju. Kroz takve posljedice općenito je kultura bila u vrlo nestabilnom položaju. Međutim, inovacijama i sukobom s raznim izazovima pojavile su se prijetnje i prilike koje su jednim načinom pokrenule nove ideje i pogled na održivo poslovanje s naglaskom na digitalizaciju i očuvanje tradicije budućim generacijama.

LITERATURA

- Balota, M. (1991.): „Božićna noć“, *Jurina i Franina: časopis za istarsko domaćinstvo*, svezak 49., Libar od grozda, Pula, str. 43.- 46.
- Blažina, B. (1982.): „Barbanska Trka na prstenac“, *Jurina i Franina*, Istarska naklada, Pula, str. 191.- 194.
- Blažina, B. (2001.): „Barbanska viteška igra“, *Franina i Jurina - istarski kalendar*, Reprezent d.o.o. Račice, str. 64.- 67.
- Bijazić, M. (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, C.A.S.H. Histria Croatica, Pula.
- Čalić, G. (2009.): „Bogata tradicija sjeverne Istre gdje maškare od pamtivijeka tjeraju zimu i prizivaju proljeće“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 323.- 328.
- Čalić, G. (2002.): „Tradicionalni sajam na Humskom krasu“: *Buzetski zbornik*, knjiga 28., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 175.
- Ćurić, M. (1987.): „Barbanska Trka na prstenac“, *Franina i Jurina*, Istarska naklada, Pula, str. 103.- 108.
- Dobrinja, L. (1994.): „Samanj u Loparu“, *Jurina i Franina*, svezak 58., Libar od Grozda, Pula, str. 66.- 70.
- Dukovski, D. (2004.): „*Istra: kratka povijest dugog trajanja, od prvih naseobina do danas*“, Istarski ogranak društva hrvatskih književnika, Pula.
- Forlani, A. (1992.): „Vodnjanski pir“, *Jurina i Franina*, svezak 51., Libar od grozda, Pula, str. 32.- 38.
- Hameršak, M., Pleše, I. (2013.): *Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnosti baštine*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.
- Ivančan, I. (1963.): *Istarski narodni plesovi*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb.
- Jelinčić, A. D. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia Zagreb.
- Jakovljević, B. (1994.): „Subotina, pučka fešta Buzeštine“, *Buzetski zbornik*, knjiga 19., IKD 'Juraj Dobrila' Pazin, Katedra Čakavskog sabora Buzet, Narodno Sveučilište 'A. Vivoda' Buzet, Buzet, str. 167.- 171.

- Klarić, I. (1987.): „Vjerovanja i praznovjerja“: *Franina i Jurina*- istarski kalendar, Istarska naklada, Pula, str. 157.- 159.
- Literarna grupa OŠ Vladimira Nazora Pazin „Samanj va Pazine“ (2011./2013.), *Zbornik Općine Lupoglav*, knjiga 8., Josip Turčinović d.o.o. Pazin, Općinsko vijeće općine Lupoglav, str. 93.
- Margetić, M. (2007.): „Uskršnji običaji u Istri“, *Franina i Jurina*, Izdavačko poduzeće Reprezent.d.o.o., Račice, str. 146.- 149.
- Miličević, J. (1990.): „Svadbena darivanja“ *Franina i Jurina*, Istarska književna kolonija „Grozđ“ Čakavski sabor, Pula, str. 136.- 139.
- Miličević, J. (1989.): „Žminjska Bartulja“, *Franina i Jurina*, Istarska književna kolonija 'Grozđ', Čakavski sabor, Pula, str. 132.- 135.
- Mikac, J. (1977.): *Istarska škrinjica*, Naklada zavod Matice hrvatske, Zagreb.
- Nikočević, L., Gavrilović Lj., i dr. (2012.): „Kultura ili baština? Problem nematerijalnosti“, *Etnološka tribina: godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol. 42, No. 35., str.7.- 56.
- Orlić, O. (2005.) „Krsnik i štrigun“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o., Račice, str. 129.- 133.
- Pavletić, M. (2013.):“ Svadbeni običaji u sjevernoj Istri“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o., Račice, str. 74.- 80.
- Pavletić, M. (2010.): „Karnevalski običaji sjeverne Istre“, *Franina i Jurina*, Izdavačko društvo Reprezent d.o.o., Račice, str. 162.- 166.
- Pavletić, M. (2009.): „Od izvorne Subotine do Subotine po starinski“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 309.- 315.
- Polonijo, I. (2008.): „Svadbeni običaji Žminjštine“, *Libri Žminjski - Libar drugi*, Katedra Čakavskog Sabora Žminj, Žminj, str. 161.- 175.
- Putinja, F. (2000.): „Sajam“, *Buzetski zbornik.*, knjiga 26., Josip Turčinović d.o.o Pazin, str. 335.- 343.
- Šišović, D. (2001.): „Pljočkanje u Tinjanu“, *Franina i Jurina- istarski kalendar*, Reprezent d.o.o., Račice, str. 154.

- Šuran, F. (2016.): *Turizam i teritorij*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.
- Šošić. M., T. (2014.), „Pojam kulturne baštine – međunarodni pogled“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Vol. 51, No. 4, str. 833.- 860.
- Ziraldo, Z. (2009.): „Gajski samonj“, *Buzetski zbornik*, knjiga 36., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 277.- 281.
- Žulić, S. (2005.): „Buzetski karneval“, *Buzetski zbornik*, knjiga 31., Josip Turčinović d.o.o., Pazin, str. 391.- 394.
- *Živa štrigarija Pohorja i Istre* (2019.): Interreg Slovenija- Hrvatska, Beletrina, Ljubljana.

INTERNETSKI IZVORI

- Barban Trka na prstenac: <https://www.ipress.hr/istra/69558-barban-trka-na-prstenac-odrzat-ce-se-ovog- vikenda-na-manifestaciju-samo-s-covid-potvrdom>, (3. rujna 2021.)
- Bumbari, <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/419/bumbari>, (30. kolovoza 2021.)
- Covid prijatnja i prilika za HR turizam, http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/2021_e-knjiga_COVID-19_-prijatnja-i-prilika-za-HR-turizam.pdf , (30. kolovoza 2021.)
- Etnografski muzej Istre, <https://www.emi.hr/index.php?grupa=1&stranica=27&jezik=hr>, (22. kolovoza 2021.)
- Fešta Sv. Roka, <https://www.istra.hr/hr/kalendar/18993>, (30. kolovoza 2021.)
- Igra na ruh, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1744/igra-na-ruh>, (25. kolovoza 2021.)
- Jakovlja, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1667/jakovlja>, (30. kolovoza 2021.)
- Karneval u Cerovlju, <https://www.central-istria.com/hr/dogadjanja-events?id=528>, (25. kolovoza 2021.)
- Kulturna baština u dobu COVID-a, <https://irmo.hr/wp-content/uploads/2020/11/irmo-aktualno-15.pdf>, (30. kolovoza 2021.)

- Ministarstvo kulture, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>, (22. kolovoza 2021.)
- Ministarstvo kulture, <https://min-kulture.gov.hr/sustav-mjera-zastite-nematerijalnih-kulturnih-dobara-upisanih-u-registar-kulturnih-dobara-republike-hrvatske/16443>, (21. kolovoza 2021.)
- Povijest- uvid u arhaični igru pljočkanje, http://www.ips-pljockanje.hr/?page_id=17, (27. kolovoza 2021.)
- Pljočkarski savez Hrvatske, <http://www.ips-pljockanje.hr/?p=889>, (29. kolovoza 2021.)
- Preporuke za sprječavanje zaraze tijekom COVID 19 - <https://www.koronavirus.hr/preporuke-za-sprjecavanje-zaraze-covid-19-tijekom-odrzavanja-profesionalnih-umjetnickih-izvedbi-kulturnih-programa-i-manifestacija/740>, (3. rujna 2021.)
- Samanj, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/941/sajam-samanj>, (23. kolovoza 2021.)
- Trka na prstenac i muzej njoj u čast, <https://www.helloistria.com/kultura/trka-na-prstenac-muzej-u-cast-barbanskom-ponosu-i-tradiciji/>, (27. kolovoza 2021.)
- Vodnjanski sajam, <https://www.vodnjan.hr/hr/vodnjanski-sajam-/o-vodnjanskom-sajmu>, (24. kolovoza 2021.)
- Žminjski samanj, <https://www.istra.hr/hr/kalendar/21195>, (24. kolovoza 2021.)
- Žminjska Bartulja, najveća pučka fešta, <http://www.tzzminj.hr/index.php/dogadanja/zminjska-bartulja-najveca-pucka-festa>, (29. kolovoza 2021.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Tradicionalni istarski ples balun	8
Slika 2. Kaldirski kolejani.....	11
Slika 3. Predstava borbe štrige i krsnika	19
Slika 4. Pazinski samanji	24
Slika 5. Svečani jubilej Trke na prstenac u Puli	31
Slika 6. Predstava na 'Subotini po starinski'	34
Slika 7. Smotra goveda na Jakovlji.....	37
Slika 8. Otkazani lokalni sajmovi	41

SAŽETAK

Kroz antropološka istraživanja tijekom godina kulturu se promatralo kao skup i otvoreni sustav vrijednosti, koji se često nalazio pod utjecajem povijesnih promjena, uključujući i poimanje baštine. Nadalje, tijekom godina kultura i baština promatrali su se kao cjelina, oblik i segment kulturnih identiteta naroda i zajednica. Podjela kulturne baštine na materijalnu i nematerijalnu obuhvatila je, dakle, materijalnu komponentu koja je vidljiva i opipljiva i nematerijalnu, koja je duhovno usko povezana s vjerovanjima, običajima i ostalim široko obuhvatnim pojmovima.

Istra je oblikovana kroz raznolikost kulturnog identiteta i bogatstvom kulturne baštine, bilo materijalne ili nematerijalne, kroz svoja povijesna razdoblja. Raznovrsna povijesna razdoblja obilježila su Istru kao bogatu multikulturalnu regiju, od njezinih početaka naseljavanja područja i formiranja prvih društvenih zajednica do danas. Kroz takav pristup raznolikosti, razvili su se narodni običaji koji su bili prisutni u svakodnevnici. Uz narodne običaje i društvenu interakciju razvile su se i pučke manifestacije, uz bitan element socijalnog uspona i oblikovanja kulturnog identiteta.

Proces revitalizacije i zaštite te prenošenja baštine generacijama, katkad može nailaziti na prepreke i biti pod raznim internim i eksternim čimbenicima. Globalne promjene stoga mogu imati značajni utjecaj na kulturnu baštinu i aktivnosti, međutim, pravilnom prilagodbom i organizacijom prepreke mogu biti u većoj mjeri savladane.

Ključne riječi: kulturna baština, identitet, pučke manifestacije, običaji, nematerijalna baština

ABSTRACT

Through anthropological research over the years, culture has been viewed as a set and an open system of values that has often been under historical change, including the notion of heritage. Furthermore, over the years, culture and heritage have been viewed as a whole and a form, a segment of the cultural identities of peoples and communities. The division of cultural heritage into tangible and intangible heritage included, therefore, the material component, which is visible and tangible, and the immaterial, which is spiritually closely related to beliefs, customs and other broad concepts.

Istria has shaped the diversity of its cultural identity and the richness of its cultural heritage, whether tangible or intangible, through its historical periods. Various historical periods have marked Istria as a rich multicultural region, from the beginnings of the settlement of its area and the formation of the first social communities to the present day. Through such diversity, folk customs developed that were present in everyday life. Along with folk customs and social interaction, folk festivals developed, with an important element of social rise and the formation of cultural identity.

The process of revitalization and protection and transmission of heritage to generations can sometimes encounter obstacles and be influenced by various internal and external factors. Global changes can therefore have a significant impact on cultural heritage and activities, however with proper adaptation and organization, barriers can be overcome to a greater extent.

Keywords: cultural heritage, identity, folk festivals, customs, intangible heritage

Translated by:

Eliana Geržević Macan

Master of Arts- MA English and German Language and Literature

Mag. engleskog i njemačkog jezika i književnosti